

”VENNLIGST FORSTYRR!”

**En redegjørelse og drøftelse av opplysningsrett
og opplysningsplikt til barnevernet**

Av Merete Jenssen

Liten masteroppgave i rettsvitenskap

ved Universitetet i Tromsø

Det juridiske fakultet

Våren 2011

Innhold

1	INNLEDNING	5
1.1	AVHANDLINGENS TEMA, BAKGRUNN OG FORMÅL	5
1.2	AVGRENSNINGER.....	6
1.3	PROBLEMSTILLING OG VIDERE FREMSTILLING	7
2	METODE OG RETTSKILDER.....	7
2.1	GENERELT OM METODE	7
2.2	KILDER.....	8
3	KORT OM TAUSHETSPLIKT VERSUS OPPLYSNINGSPLIKT	9
3.1	HVA ER TAUSHETSPLIKT OG OPPLYSNINGSPLIKT	9
3.2	HENSYN FOR OG MOT	10
4	OPPLYSNINGSRETT ELLER OPPLYSNINGSPLIKT FOR PRIVATPERSONER	11
4.1	INNLEDNING.....	11
4.2	OPPLYSNINGSRETT	11
4.3	OPPLYSNINGSPLIKT.....	12
5	OPPLYSNINGSPLIK TIL BARNEVERNET ETTER BVL. § 6-4.	15
5.1	INNLEDNING.....	15
5.2	HVEM HAR OPPLYSNINGSPLIKT ETTER BVL. § 6-4 ANDRE OG TREDJE LEDD	16
5.2.1	OFFENTLIGE MYNDIGHETER.....	16
5.2.2	ORGANISASJONER OG PRIVATE SOM UTFØRER OPPGAVER FOR DET OFFENTLIGE.....	16
5.2.3	ANDRE YRKESUTØVERE MED OPPLYSNINGSPLIKT.....	16
5.2.4	YRKESGRUPPER SOM FALLER UTENFOR OPPLYSNINGSPLIKTEN ETTER BVL. § 6-4	17
5.2.5	HVILKE PERSONER HAR ANSVARET FOR OPPLYSNINGSPLIKTEN	17
5.3	HVILKE OPPLYSNINGER OMFATTES AV OPPLYSNINGSPLIKTEN	18
5.3.1	INNLEDNING	18
5.3.2	”MISHANDLET I HJEMMET” ELLER ”ALVORLIG OMSORGSSVIK”	19
5.3.3	”VEDVARENDE ALVORLIGE ATFERDSVANSKER”	22
5.3.4	SAKLIGHETSKRAV OG KRAV OM AT EN HAR FÅTT OPPLYSNINGENE I FORBINDELSE MED SITT ARBEID	23
5.4	KRAV TIL SANNSYNLIGHET	23
5.5	UTØVELSEN AV OPPLYSNINGSPLIKTEN.....	25
5.5.1	TIDSPUNKTET OG MOTTAKER	25
5.5.2	KRAV TIL MELDINGENS UTFORMING OG INNHOLD	26
5.5.3	ANONYME MELDINGER.....	26

5.5.4	INFORMASJON OG SAMARBEID MED FORELDRENE	27
5.5.5	KONSEKVENSER AV AT OPPLYSNINGSPLIKTEN IKKE OVERHOLDES	28
5.6	KORT OM TILBAKEMELIDING TIL MELDER ETTER BVL. § 6-7a.....	30
5.6.1	INNLEDNING	30
5.6.2	NÅR SKAL TILBAKEMELDING GIS OG HVA SKAL DEN INNEHOLDE	30
5.6.3	UNNTAK FRA PLIKTEN TIL Å GI TILBAKEMELDING	31
6	OPPLYSNINGSPLIKT TIL BARNEVERNET ETTER SÆRLOVENE.....	32
6.1	INNLEDNING.....	32
6.2	HVEM HAR OPPLYSNINGPLIKT ETTER DISSE BESTEMMELSENE	33
6.3	OPPMERKSOMHETSPLIKTEN	35
6.4	OPPLYSNINGSPLIKTENS INNHOLD	36
7	VURDERINGER: FUNGERER OPPLYSNINGSPLIKTEN GODT NOK.....	40
7.1	INNLEDNING.....	40
7.2	I HVILKEN GRAD MELDES DET FRA TIL BARNEVERNET	40
7.2.1	PRIVATE.....	40
7.2.2	DE MED OPPLYSNINGSPLIKT	41
7.3	ÅRSAKER TIL AT DET GIS FÅ MELDINGER TIL BARNEVERNET.....	43
7.3.1	PRIVATE.....	43
7.3.2	DE MED OPPLYSNINGSPLIKT	45
7.4	FORSLAG TIL ENDRINGER.....	46
7.4.1	INNLEDNING	46
7.4.2	PRIVATE.....	46
7.4.3	OPPLYSNINGSPLIKTEN: DEN RETTSLIGE REGULERINGEN MÅ GJØRES ENKLERE	48
7.4.4	OPPLYSNINGSPLIKTEN: BEDRE OPPLÆRING OG VEILEDNING.....	49
7.4.5	OPPLYSNINGSPLIKTEN I PRAKSIS	50
7.4.6	AVSLUTTENDE REFLEKSJONER.....	51
8	KILDER	52
	LOVER	52
	FORARBEIDER	52
	RETTS PRAKSIS.....	53
	RUNDSKRIV/VEILEDERE.....	53
	LITTERATUR	54
	STATISTIKK.....	55
	NETTSTEDER	56

1 INNLEDNING

1.1 AVHANDLINGENS TEMA, BAKGRUNN OG FORMÅL

Tema for denne avhandlingen er privatpersoners opplysningsrett eventuelt opplysningsplikt til barnevernet samt offentlige myndigheters og tjenesteutøveres opplysningsplikt til barnevernet. ”Opplysningsrett” innebærer en adgang til å gi opplysninger til barnevernet. Vedkommende kan da velge mellom å gi opplysningene eller la det være. ”Opplysningsplikt” innebærer en plikt til å gi opplysningene til barnevernet. Her har vedkommende ikke valgfrihet. Er vilkårene for opplysningsplikt oppfylt, plikter vedkommende å gi opplysningene. Plikten fremkommer av barnevernloven (bvl).¹ § 6-4 andre og tredje ledd samt de aktuelle særlovene.

Barnevernets formål og oppgave er å sikre at barns helse og utvikling ikke skades, å gi nødvendig hjelp og omsorg til rett tid samt å bidra til trygge oppvekstvilkår jf. bvl. § 1-1. Barnevernet har ikke mulighet til å oppdage alle barn som har behov for hjelp, derfor er barnevernet avhengig av å få opplysninger fra andre.

Opgavens tema er svært aktuelt. Dette sammenholdt med en stor interesse for barnevernsretten og barns rettssikkerhet, er bakgrunnen for valget av tema for avhandlingen. Videre er det særlig to saker som har vært i rettssystemet og i media den siste tiden, som har gjort at jeg ønsker å se på opplysningsretten og opplysningsplikten til barnevernet og hvordan det fungerer i praksis.

Christoffer Kihle Gjerstad ble bare åtte år. Han ble funnet drept i sin egen seng. Christoffer hadde et 17 centimeter langt brudd i hodeskallen, kroppen var full av nye og gamle blåmerker, han hadde flere merkelige sår, skrubbsår og brannsåre samt en kraftig blåveis og blodskutt øye. Stefaren til Christoffer ble dømt til åtte års fengsel for mishandling og for legemsbeskadigelse med døden til følge.² Moren til Christoffer er fortsatt under etterforskning for medvirkning til Christoffers død. Mange så Christoffer med store skader. Av medias fremstilling av saken, får vi vite at lærerne, hans personlige assistent på skolen, mormor, morfar, leger, sykepleiere, hadde alle sett skader på Christoffers kropp, de hadde sett han endre personlighet etter at stefaren flyttet inn. Mange hadde hatt en mistanke om at Christoffer kunne være utsatt for

¹ Lov av 17. juli 1992 nr. 100.

² LA-2008-179127.

mishandling, men ingen gjorde noe for å redde gutten. Ingen varslet politiet, ingen varslet barnevernet.³

En overgrepssak uten sidestykke i norsk historie rulles opp i bygda Alvdal.⁴ Tre menn og to kvinner er tiltalt for grove seksuelle overgrep fra høsten 2003 til høsten 2007 mot to mindreårige søskenpar. På tiltalebenken sitter det ene søskenparets mor og stefar, det andre søskenparets foreldre og en nabo. Tiltalen omfattet blant annet voldtekt og incest, samt filming og fotografering av de seksuelle overgrepene. De to hovedtiltalte i saken får historiske strenge straffer. Stefaren får 12 års forvaring med en minstetid på 8 år, mens moren får 11 års forvaring med en minstetid på 7 år og 6 måneder. Det andre tiltalte foreldrepåret får begge fire års fengsel, mens den tiltalte naboen får fengsel i ett år og ni måneder.⁵

Overgrepene foregikk over nesten fire år. Under rettssaken kommer det frem at mange har visst om overgrepene, uten å foreta seg noe som helst. Søskenparets far innrømmet i retten å ha visst om et videoopptak av grove overgrep mot sin egen datter i nesten et år før politiet grep inn. En venninne av den hovedtiltalte moren, en tidligere barnevernsansatt, innrømmet også å ha visst om en overgrepsfilm.⁶ Heller ikke hun meldte ifra.

Disse sakene mener jeg illustrerer at opplysningsretten og opplysningsplikten til barnevernet ikke fungerer optimalt, og viser hvilke fatale konsekvenser dette kan få for de barna det gjelder. Formålet med avhandlingen er å gi en redegjørelse for opplysningsretten og opplysningsplikten til barnevernet, for deretter å spørre om reglene fungerer.

1.2 AVGRENSNINGER

Opplysningsplikt etter begjæring fra barnevernet jf. bvl. § 6-4 andre ledd tredje og fjerde punktum, vil ikke bli behandlet. Opplysningsplikt etter begjæring vil si at opplysningsplikten inntreffer når barnevernet eller andre som er ansvarlige for gjennomføringen av barnevernloven, pålegger vedkommende å gi visse opplysninger. Dette er tilfelle når barnevernet for eksempel ber barnets fastlege eller lærer om å komme med opplysninger. Målet med denne avhandlingen er å redegjøre for og vurdere den selvstendige opplysningsplikten til barnevernet, derfor er denne avgrensningen naturlig.

³ Se blant annet <http://www.aftenposten.no/amagasinet/article3035648.ece>.

⁴ TNOST-2010-153052.

⁵ Saken er anket og berammet til behandling i lagmannsretten i mai.

⁶ <http://www.abcnyheter.no/norge/110124/svik-etter-svik-i-alvdal-saken>.

1.3 PROBLEMSTILLING OG VIDERE FREMSTILLING

Problemstillingen for avhandlingen er i hvilke tilfeller privatpersoner har opplysningsrett eventuelt opplysningsplikt til barnevernet og i hvilke tilfeller offentlige myndigheter og andre tjenesteutøvere har opplysningsplikt til barnevernet. I tillegg skal jeg se på i hvilken grad opplysningsretten og opplysningsplikten oppfylles og hva som kan gjøres for å sikre at opplysningene kommer til barnevernet.

I det følgende skal det først gjøres rede for metode- og rettskildesituasjonen for denne avhandlingen. Deretter drøftes forholdet mellom taushetsplikt og opplysningsplikt. I kapittel fire drøftes privatpersoners opplysningsrett eventuelt opplysningsplikt til barnevernet. I kapitlene fem og seks drøftes offentlige myndigheter og visse yrkesgruppers opplysningsplikt til barnevernet etter henholdsvis bvl. § 6-4 og utvalgte særlover. I kapittel sju skal jeg vurdere de fremstilte reglene. Jeg skal se på i hvilken utstrekning det meldes fra til barnevernet, årsakene til at det eventuelt ikke meldes ifra og jeg vil komme med forslag til endringer.

2 METODE OG RETTSKILDER

2.1 GENERELT OM METODE

Målet med denne oppgaven er å gjøre rede for gjeldende rett samt å gi en kritisk vurdering av reglene, påpeke problemer og foreslå endringer. Den tradisjonelle rettsdogmatiske metode vil bli anvendt samt at rettspolitiske drøftelser vil bli foretatt. En rettsdogmatisk metode er først og fremst basert på en beskrivelse av domstolens virksomhet. Den vitenskapelige fremstilling av gjeldende rett som her skal gjøres vil atskille seg noe fra domstolenes virksomhet.

Domstolene foretar en konkret rettslig argumentasjon, hvor det tas stilling til en konkret tvist under tidspress og med beslutningsplikt.⁷ I en rettsvitenskapelig fremstilling som her skal gjøres vil gjeldende rett bli fremstilt i en større og bredere sammenheng hvor det ikke er noen konkret tvist som skal avklares.

De kritiske vurderingene som foretas kan ses både som en del av den dogmatiske delen av avhandlingen eller som en egen rettspolitisk del. Det vil bero på hvordan den dogmatiske metoden defineres og avgrenses. Det kan ikke, og trengs heller ikke, trekkes noen klar grense mellom rettsdogmatikken og den rettspolitiske vurderingen som skal gjøres.⁸ Avhandlingens

⁷ Bernt og Doublet 1998 side 18.

⁸ Dalberg-Larsen 2002 side 10.

metode kan da sies å være rettsvitenskap i vid forstand, i og med at også rettspolitiske drøftelser skal foretas.⁹

2.2 KILDER

Argumentasjonen vil bli bygget opp rundt de rettskilder som er anerkjent i norsk rett. Det er stort sett bred enighet om hvilke kilder det er relevant å utlede argumenter fra når rettslige spørsmål skal løses. Rettskildelæren blir imidlertid fremstilt noe forskjellig av juridiske lærebokforfattere.¹⁰ Grunntrekkene i rettskildelæren er imidlertid den samme, mens den pedagogiske vinklingen kan være noe forskjellig. Rettskildene og rettskildelæren vil ikke bli behandlet nærmere her, annet enn at det i tillegg til de alminnelige rettskildene vil bli benyttet andre rettskilder som krever en begrunnelse, samt andre kilder av ikke juridisk karakter.

Til bestemmelsene om opplysningsplikt til barnevernet er det skrevet diverse rundskriv og veiledere fra blant annet barne-, familie og inkluderingsdepartementet og fra sosial- og helsedirektoratet. Slike etterarbeid er forklaringer eller uttalelser fra lovgiver på hvordan en lovregel skal forstås, eller hvordan rettstilstanden er eller bør være.¹¹ Det har vært diskutert om slik etterarbeid bør ha status som rettskilde.¹² Boe hevder at lovens etterarbeider kan ha juridisk betydning enten som selvstendig rettskilde eller som ”rettslig signal” for forvaltningens skjønnsutøvelse.¹³ Nygaard hevder det ikke finnes noen grunn til at etterarbeid skal ha lavere status som rettskildefaktor enn juridisk teori eller reelle hensyn.¹⁴

Det er på det rene at etterfølgende uttalelser fra lovgiver kan tillegges betydning ved tolkingen av en lovregel. Dels kan slike uttalelser bidra til å klargjøre hva som fra først var meningen med loven, og dels kan myndighetenes etterfølgende standpunkter bli tillagt selvstendig betydning.¹⁵ Jeg vil i denne avhandlingen benytte etterarbeid som støtteargumenter for å klargjøre innholdet i loven.

I tillegg til de alminnelige rettskildene vil avhandlingen inneholde kilder av ikke juridisk karakter. Som for eksempel statistikk, undersøkelser, avis og mediaomtaler av konkrete saker. Disse kilder blir naturligvis ikke benyttet eller vektlagt som rettskilder, men vil kun bli

⁹ Se Bernt og Doublet 1998 side 13 og 14.

¹⁰ Se blant annet Eckhoff 2001 og Nygaard 2004.

¹¹ Nygaard 2004 side 201.

¹² Se blant andre: Eckhoff 2001, side 95 flg. og Boe 1996, side 238-247.

¹³ Boe i Tfr 1984 s. 170 se særlig s. 172-174 og Boe i Tfr 3/1987 s. 651 på s. 662.

¹⁴ Nygaard 2004 side 202.

¹⁵ Eckhoff 2001 side 95.

benyttet for å vise hvordan opplysningsplikten til barnevernet fungerer i praksis samt belyse rettens innvirkning på samfunnet.

3 KORT OM TAUSHETSPLIKT VERSUS OPPLYSNINGSPLIKT

3.1 HVA ER TAUSHETSPLIKT OG OPPLYSNINGSPLIKT

Utgangspunktet og hovedregelen er at offentlige myndigheter og visse tjenesteutøvere har taushetsplikt jf. forvaltningsloven (Fvl.) § 13 samt de aktuelle profesjonslovene som for eksempel barnehageloven (bhl) § 20 og helsepersonelloven (hlspl) § 21.¹⁶ Taushetsplikt innebærer en plikt til å hindre at uvedkommende får tilgang til opplysninger som er underlagt taushet ved å unnlate å videreformidle opplysninger og aktivt forhindre tilgang til opplysninger.¹⁷ Taushetsplikten er knyttet til opplysninger om fysiske personer, uten hensyn til om de anses som følsomme eller ikke.¹⁸

Det finnes to typer taushetsplikt. Den forvaltningsmessige taushetsplikten fremkommer av fvl. § 13 og er en generell taushetsplikt som gjelder for alle som utfører tjeneste eller arbeid for offentlige forvaltningsorganer. I tillegg foreligger det en profesjonsbestemt taushetsplikt. Dette er en spesiell taushetsplikt for enkelte profesjoner og fremkommer av de ulike profesjonslovene.

Taushetsplikten omfatter opplysninger mottatt i forbindelse med tjenesten eller arbeidet jf. for eksempel fvl. § 13 første ledd. Mottas opplysningene på fritiden er de normalt ikke omfattet av taushetsplikten. Mottas opplysningene i fritiden, men i egenskap av å være for eksempel lege eller lærer, vil opplysningene kunne ansees som mottatt i forbindelse med tjenesten og således være underlagt taushetsplikten jf. rettspraksis.¹⁹

Selv om taushet er utgangspunktet, kan det i noen tilfeller være nødvendig med en viss videreformidling av personopplysninger. Det er tre hovedtyper av unntak fra taushetsplikten, og det er lovbestemte unntak, samtykke og anonymisering.²⁰ Opplysningsplikten til barnevernet er et slikt lovbestemt unntak fra taushetsplikten. Opplysningsplikten til

¹⁶ Lov av 10. februar 1967 og for eksempel: lov av 2. juli 1999 nr. 64 § 21 og lov av 12. juni 2005 nr. 64 § 20.

¹⁷ Kjellevoid, Alice 2003 s. 193.

¹⁸ Kjellevoid, Alice 2003 s. 195.

¹⁹ Se RT-1989-1363 på s. 1366. Saken gjaldt brudd på taushetsplikten. Det konkluderes med at selv om opplysningene var gitt på en privat fest, måtte de likevel anses å være gitt vedkommende i egenskap av at hun var sosialarbeider, og var således undergitt taushetsplikt.

²⁰ Kjønstad, Asbjørn 2009 s. 17

barnevernet går altså foran taushetsplikten. Opplysningsplikten innebærer både en plikt til å melde fra og en plikt til å gi fra seg opplysninger.²¹

3.2 HENSYN FOR OG MOT

De hensyn som tilsier en streng taushetsplikt og de hensyn som taler for deling av opplysninger er avveid mot hverandre i bestemmelsene om taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt som gjelder for barnevernet.²² Ulike hensyn taler for henholdsvis taushetsplikt og opplysningsplikt, og ulike grunner gjør at opplysningsplikten til barnevernet går foran taushetsplikten.

Taushetsplikten er i hovedsak begrunnet i hensynet til vern av den personlige integritet. Privatlivets fred skal vernes og det skal gis vern mot spredninger av personlige opplysninger. Taushetsplikten er videre begrunnet i hensynet til tilliten mellom privatpersoner og det offentlige eller den yrkesgruppen som oppsøkes. Folk skal kunne stole på at det de forteller ikke blir videreformidlet.²³ Dette er en viktig forutsetning for at folk skal kunne søke hjelp og bistand.

Hovedhensynet bak opplysningsplikten er hensynet til å avdekke barn som har behov for hjelp og faktisk yte hjelp til disse.²⁴ Hensynet til barnet er det viktigste hensyn som taler for opplysningsplikten til barnevernet. Barneverntjenesten skal ivareta barns interesser jf. bvl. § 3-1. Opplysningsplikten sikrer at opplysninger kan deles slik at barnevernet skal kunne hjelpe og beskytte barn som utsettes for omsorgssvikt, mishandling eller har alvorlig adferdsvansker. Disse opplysningene er barnevernet avhengig av, for å få et best mulig grunnlag for den avgjørelsen som skal treffes.

Videre taler hensynet til samarbeid og informasjonsflyt mellom barnevernet og andre aktuelle instanser for opplysningsplikt. For å kunne ivareta barnet, er barnevernet avhengig av å kunne samarbeide og kunne få informasjon fra for eksempel barnets lege eller lærer.

Begrunnelsen for at opplysningsplikten til barnevernet går foran taushetsplikten, er hensynet til barnet. For reglene om opplysningsrett og opplysningsplikt har hensynet til barnet veid tyngst og hensynet til privatlivets fred og personlig integritet har måttet vike.²⁵

²¹ Kjellevoid, Alice 2003 s. 204.

²² Se rundskriv: Q-24/2005 punkt 2.1.

²³ Kjellevoid, Alice 2003 s. 191.

²⁴ NOU 1985: s. 275 følgende, med videre henvisning til St.meld. nr.72 (1984-85).

²⁵ Inst.O. nr.80 (1991-1992) punkt 3.6.

4 OPPLYSNINGSRETT ELLER OPPLYSNINGSPLIKT FOR PRIVATPERSONER

4.1 INNLEDNING

Vi er alle enten nabo eller venn, tante eller onkel, bestefar eller bestemor, som på en eller annen måte ser eller omgås barn i forskjellige situasjoner. Dette gir privatpersoner unike muligheter i forhold til barnevernet, til å oppdage barn som lever med overgrep, vold eller annen omsorgssvikt. Med privatpersoner mener jeg altså vanlige folk når de opptrer som privatpersoner, som for eksempel nabo eller bestemor. For at barn som lever under alvorlige forhold i hjemmet skal få hjelp, er barnevernet avhengig av at vanlige folk gir melding til barnevernet når de blir bekymret for et barn.

I dette kapittelet skal det drøftes om vanlige folk har opplysningsrett eventuelt opplysningsplikt til barnevernet når det oppdages barn som lever under alvorlige forhold i hjemmet.

4.2 OPPLYSNINGSRETT

En gjennomgang av norsk barnevernlovgivning viser at det ikke finnes lovbestemmelser om privatpersoners opplysningsrett til barnevernet. Spørsmålet blir da om vanlige folk ikke har noen rett til å gi opplysninger til barnevernet.

I barnevernloven finner vi ingen bestemmelser som forbyr eller forhindrer oss fra å melde fra til barnevernet. Dette tilsier at vanlige folk likevel kan ha en opplysningsrett.

Dette støttes av barnevernets plikt til snarest å vurdere alle meldinger som kommer inn, uavhengig av hvem de kommer fra eller alvorlighetsgraden, jf. bvl. § 4-2. Privatpersoner har heller ingen generell taushetsplikt som kan forhindre dem i å ha en opplysningsrett til barnevernet.²⁶ Dette tilsier også at private har en opplysningsrett. Vanlige folk har etter dette en opplysningsrett.

Når private har en opplysningsrett avhenger det av folks samvittighet og vilje om opplysningene faktisk blir gitt. Opplysningsretten gir bare en mulighet ikke en plikt til å gi opplysninger. Dette er et valg som for mange kan være vanskelig å ta. Samtidig som for eksempel naboen får en mistanke om at barnet i nabohuset ikke har det bra, vil han gjerne

²⁶ Vanlige folk kan, i kraft av sitt yrke, ha taushetsplikt om det han får kunnskap om i tilknytning til sin yrkesutøvelse. Dette vil bli behandlet senere i oppgaven.

ikke blande seg inn i andres privatliv. Naboen kan være usikker på om han har oppfattet situasjon rett og han kan være usikker på alvorlighetsgraden. Når han da selv skal velge å gi opplysningene til barnevernet eller ikke blande seg inn, er det ofte lettest å velge det siste. Den avgjørelsen kan imidlertid få store konsekvenser for barnet det gjelder.

Når vanlige folk har opplysningsrett til barnevernet, uavhengig av alvorlighetsgrad og uten taushetspliktbegrensninger, stiller dette krav til den enkelte at de opplysningene som gis er sanne og at de er gitt for å hjelpe et barn i en vanskelig situasjon. Dersom opplysninger som gis til barnevernet er falske, ærekrenkende eller direkte usanne for å skade andre, vil det være straffbart etter straffelovens (strl) regler.²⁷ Derimot gis det opplysninger om at et barn lever under skadelige forhold, og disse er sannferdige og gis i den hensikt å hjelpe barnet, vil aldri straffelovens bestemmelse få anvendelse.

Vanlige folk har altså en rett til å gi opplysninger til barnevernet når de blir oppmerksom på barn som ikke har det bra hjemme.

4.3 OPPLYSNINGSPLIKT

Privatpersoner har altså en opplysningsrett til barnevernet. Det kan så spørres om vanlige folk noen ganger har en plikt til gi opplysninger til barnevernet. Barnevernloven inneholder ingen bestemmelser om privates opplysningsplikt til barnevernet, noe som taler for at privatpersoner aldri har en opplysningsplikt.

Dette støttes også av forarbeidene til bvl. Det har hele tiden vært lovgivers beviste valg ikke å ha noen lovfestet opplysningsplikt til barnevernet for private.²⁸ Under behandlingen av den nye barnevernloven av 1992 ble det foreslått og vurdert en slik generell opplysningsplikt for privatpersoner. Forslaget ble imidlertid avvist av sosiallovutvalget med den begrunnelse at en slik bestemmelse ville få *”meget liten praktisk betydning. Regelen vil antagelig forbli ukjent for de fleste, og når noen melder fra vil det heller være ut fra følelsen av en moralsk plikt enn fordi det står i loven”*.²⁹

Barneloven (bl) pålegger heller ikke private noen form for konkret opplysningsplikt til barnevernet.³⁰ Det kan imidlertid spørres om de med foreldreansvaret i gitte tilfeller kan ha en

²⁷ Lov av 22. mai 1902 nr. 10 §§ 168, 246 og 247.

²⁸ NOU 1985: 18 s. 281.

²⁹ NOU 1985: 18 s. 281.

³⁰ Lov av 8. april 1981 nr. 7.

plikt til nettopp å varsle barnevernet jf. bl. § 30.³¹ Dette kan muligens utledes av innholdet i foreldreansvaret og den omsorgsplikten de har etter bl. § 30. De med foreldreansvaret skal gi barnet omsorg og oppfostring, og sørge for at barnet ikke blir utsatt for vold eller på andre måter blir skadet eller satt i fare. En tilstrekkelig beskyttelse av barna som kreves av foreldreansvaret, kan være å melde til barnevernet. Noen opplysningsplikt til barnevernet for de med foreldreansvaret, kan likevel ikke utledes av bl. § 30. Verken barnevernloven eller barneloven gir da private noen opplysningsplikt til barnevernet.

I utgangspunktet har altså ikke private noen plikt til å si ifra ved mistanke om at barn lever under skadelige forhold. Imidlertid har vi alle en viss avvergelsesplikt i noen alvorlige tilfeller, men da først og fremst overfor politiet. Etter strl. § 139 har vanlige folk i noen tilfeller der hvor barn blir utsatt for alvorlige forbrytelser, anmeldelsesplikt til politiet eller en plikt til avverging *”på annen måte”*. Denne avvergelsesplikten gjelder blant annet ved voldtekt jf. strl. § 195, incest jf. strl. § 197 og ved familievold jf. strl. § 219. Oppregningen i strl. § 139 første ledd andre og tredje punktum av forbrytelser, er uttømmende.³² Spørsmålet blir her om avvergelsesplikten etter strl. § 139 kan oppfylles ved å melde fra til barnevernet og om den da kan sees på som en bestemmelse om opplysningsplikt.

Ved lovendring i 2010 ble avvergelsesplikten både skjerpet og utvidet. Flere nye straffebestemmelser kom inn i den uttømmende listen over forbrytelser, og vilkårene for når en har en avvergelsesplikt ble noe lempet på. Før lovendringen krevdes det at en hadde *”pålitelig kunnskap”* om at forbrytelsen var i gjære eller var forøvd, samt at den enda kunne forebygges. Etter gjeldende ordlyd inntreer avvergelsesplikten når det *”fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at handlingen vil bli eller er begått”* jf. strl. § 139 første ledd første punktum. Vilåret *”fremstår som sikkert eller mest sannsynlig”* tilsier at det ikke kreves helt pålitelig eller fast kunnskap om forbrytelsen. Det er nok at det for vedkommende fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at et barn for eksempel er blitt utsatt for incest, før avvergelsesplikten inntreer. Dette innebærer altså en utvidelse av avvergelsesplikten, *”idet det skal mindre til før en slik plikt inntreer”* jf. forarbeidene.³³ Imidlertid må den straffbare handlingen allerede vært begått eller vil komme til å bli det, før avvergelsesplikten inntreer. Noe som tilsier at faren må være nærliggende og akutt.

³¹ Dette er drøftet av Bendiksen i FAB nr. 3, 2008 s. 186.

³² Prop. 116 L (2009-2010) s. 19.

³³ Prop. 116 L (2009-2010) s.19.

Videre er det et vilkår for at avvergelsesplikten i strl. § 139 skal inntre at den straffbare handlingen eller dens følger fortsatt kan avverges. Avvergelsesplikten knytter seg altså til det tidspunkt hvor den straffbare handlingen eller dens følger ennå kan avverges. De tilfeller hvor den straffbare handlingen allerede er begått eller ikke lar seg avverge, faller utenfor avvergelsesplikten.

Den primære avvergelsesmåten er anmeldelse til politiet. Avvergelsen kan imidlertid også skje ”*på annen måte*” jf. ordlyden. En avvergelse ”*på annen måte*” kan for eksempel være ved selv å stanse den straffbare handling eller varsle andre instanser som naturlig kan gripe inn, for eksempel barnevernet, hvis den straffbare handlingen gjelder barn. Imidlertid vil en avvergelse av slike alvorlige og akutte tilfeller, og med den kunnskapen som kreves etter strl. § 139, neppe kunne oppnås ved bare å kontakte barnevernet. En avvergelse av et forhold som omfattet av strl. § 139, vil sannsynligvis kreve direkte kontakt med politiet.³⁴

Strl. § 139 hjemler heller ikke en opplysningsplikt for private til barnevernet.

Et spørsmål som så kan reises er om det kan utledes en opplysningsplikt for privatpersoner av barnekonvensjonen (BK). BK art.19 pålegger statene å beskytte alle barn mot vold, misbruk, vanskjøtsel, forsømmelse eller utnyttelse, ved blant annet å treffe lovgivningsmessige tiltak. FNs barnekonvensjon om barns rettigheter ble inkorporert i norsk rett i 2003 gjennom menneskerettighetsloven av 21. mai 1999. Konvensjonene gjelder som norsk lov jf. menneskerettighetsloven § 2 og er gitt forrang ved motstrid til annen lovgivning jf. § 3. BK art. 19 retter seg mot statens plikter, altså kan det ikke utledes noen generell opplysningsplikt for private etter BK art. 19. Det som imidlertid kan utledes av BK art. 19 er at Norge er forpliktet til å treffe for eksempel lovgivningsmessige tiltak for å beskytte barn og da ved for eksempel å lovfeste en generell opplysningsplikt for private.

Det kan da hevdes at en lovfestet generell opplysningsplikt for private til barnevernet vil gjøre norsk rett mer i samsvar med barnekonvensjonen og våre folkerettslige forpliktelser.

Vanlige folk i Norge har altså en opplysningsrett til barnevernet, men aldri en opplysningsplikt til barnevernet. Om det burde være en opplysningsplikt for vanlige folk til barnevernet vil bli drøftet i punkt 7.4.2.

³⁴ Bendiksen i FAB nr. 3 2008 s. 186-187.

5 OPPLYSNINGSPLIK TIL BARNEVERNET ETTER BVL. § 6-4.

5.1 INNLEDNING

Som nevnt over er barnevernet avhengig av å få inn opplysninger for å kunne gi hjelp til de barn som trenger det. Bvl. § 6-4 skal sikre at barnevernet får inn opplysninger om barn som har behov for hjelp.

Utgangspunktet er som vist i punkt 3.1, at alle som utøver forvaltningsmessig virksomhet har taushetsplikt hva gjelder opplysninger de mottar i forbindelse med utøvelsen virksomheten jf. fvl. § 13. Bvl. § 6-4 andre ledd opphever imidlertid den forvaltningsmessige taushetsplikten ved at offentlige myndigheter samt private og organisasjoner som utøver oppgaver for det offentlige, av eget tiltak skal gi opplysninger til barnevernet i visse alvorlige saker.

Videre har visse yrkesutøvere taushetsplikt om opplysninger de mottar i egenskap av å være yrkesutøver jf. de aktuelle særlovene. Barnevernloven opphever også denne taushetsplikten ved at opplysningsplikten til barnevernet går foran jf. bvl. § 6-4 tredje ledd.

Barn har liten mulighet til å beskytte seg selv, og er avhengig av at andre kan beskytte dem. En opplysningsplikt til barnevernet som går foran taushetsplikten setter barnevernet i stand til å gi beskyttelse til de barn som trenger det.

BK art. 19 pålegger staten Norge et ansvar for å beskytte barn mot blant annet vanskjøtsel eller forsømmelig behandling og mishandling ved å treffe egnede tiltak for eksempel gjennom lovgivning eller opplæring. Den lovfestede opplysningsplikten i bvl. § 6-4 som skal beskytter barn mot mishandling og omsorgssvikt, gjør norsk rett i samsvar med våre forpliktelser etter barnekonvensjonen.

I dette kapitlet skal det gjøres rede for opplysningsplikten til barnevernet etter bvl. § 6-4. Det skal sees på hvem som er omfattet av denne opplysningsplikten, hvilke opplysninger som omfattes og hvordan den i praksis blir utøvd. I tillegg skal det kort sees på melderens krav på tilbakemelding fra barnevernet etter bvl. § 6-7 a, som er en relativt ny bestemmelse i barnevernloven.³⁵

³⁵ I kraft fra 1. juli 2009.

5.2 HVEM HAR OPPLYSNINGSPLIKT ETTER BVL. § 6-4 ANDRE OG TREDJE LEDD

5.2.1 OFFENTLIGE MYNDIGHETER

Etter ordlyden i bvl. § 6-4 andre ledd har for det første alle *”offentlige myndigheter”* opplysningsplikt. Ordlyden tilsier at alle som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, er omfattet. Altså alle folkevalgte og andre med verv i det offentlige, for eksempel skolemyndigheter, de enkelte lærerne og PPT-ansatte.³⁶ Det stilles ikke noe krav i loven om at de må ha et arbeid som er særlig knyttet til barn, unge eller barnefamilier.³⁷ For disse går opplysningsplikten til barnevernet foran deres forvaltningsmessige taushetsplikt, jf. bvl. § 6-4 andre ledd *”uten hinder av taushetsplikt”*.

5.2.2 ORGANISASJONER OG PRIVATE SOM UTFØRER OPPGAVER FOR DET OFFENTLIGE

Videre sier ordlyden at *”organisasjoner og private som utfører oppgaver for stat, fylkeskommune eller kommune”* også omfattes av opplysningsplikt til barnevernet jf. bvl. § 6-4. Dette gjelder for eksempel organisasjoner som Kirkens bymisjon, Røde Kors og Norsk Folkehjelp, som driver flere av de institusjonene som barnevernet benytter seg av.³⁸ Vilkåret er at de *”utfører oppgaver for stat, fylkeskommune eller kommune”*, jf. bvl. § 6-4 andre ledd.

Eksempel på private som utfører oppgaver for det offentlige og som har opplysningsplikt til barnevernet etter denne bestemmelsen, er fosterforeldre og støttekontakter.³⁹

Også politiet har opplysningsplikt til barnevernet når politiet utøver forvaltningsvirksomhet, jf. bvl. § 6-4 andre ledd. Når det gjelder politiets behandling av en straffesak, følger opplysningsplikten til barnevernet av straffeprosessloven (strpl)§ 61c første ledd nr. 8, jf. bvl. § 6-4 andre ledd.⁴⁰

5.2.3 ANDRE YRKESUTØVERE MED OPPLYSNINGSPLIKT

Etter bvl. § 6-4 tredje ledd har også en del yrkesutøvere opplysningsplikt til barnevernet etter andre ledd. Dette er den profesjonsmessige eller yrkesmessige opplysningsplikten til barnevernet og den går foran den yrkesbestemte taushetsplikt disse yrkesutøverne besitter. Lovgiver mente at samme opplysningsplikt som offentlige myndigheter har, burde gjelde alle fagfolk som gjennom sitt yrke naturlig kommer i kontakt med barn som kan være mishandlet

³⁶ Kjønstad og Syse 2003, s. 179.

³⁷ Børresen 1995, s. 167.

³⁸ Andersen i FAB 2008 nr. 1 s. 28 på side 30.

³⁹ Børresen 1995, s. 168.

⁴⁰ Lov av 22. mai 1981 nr. 25.

eller utsatt for omsorgssvikt.⁴¹ Tredje ledd omfatter de som er privatpraktiserende, altså de som ikke er ansatt, eller utfører oppgaver for det offentlige og som har opplysningsplikt allerede etter andre ledd. Dette gjelder for eksempel privatpraktiserende helsepersonell som leger, psykologer og apotekere. Også lærere eller førskolelærere i private skoler og barnehager har opplysningsplikt til barnevernet etter bvl. § 6-4 tredje ledd. For privatpraktiserende er plikten imidlertid betinget av at de utfører oppgaver som profesjonsutøvere.⁴² Som jeg skal komme tilbake til senere, fremgår denne opplysningsplikten også av særlovene for de enkelte yrkesgruppene.

5.2.4 YRKESGRUPPER SOM FALLER UTENFOR OPPLYSNINGSPLIKTEN ETTER BVL. § 6-4

Visse organisasjoner og yrkesgrupper faller likevel utenfor opplysningsplikten etter bvl. § 6-4. Dette gjelder prester, advokater og forstandere jf. en antitetisk tolkning av bvl. § 6-4 tredje ledd. For disse gjelder taushetsplikten fullt ut. Heller ikke domstolene har opplysningsplikt til barnevernet etter bvl. § 6-4. For domstolene gjelder taushetsplikten etter domstolsloven (dl) §§ 63a og 130 fullt ut.⁴³ At disse ikke skal ha opplysningsplikt til barnevernet kan være vanskelig å forstå og det kan stilles spørsmålstegn ved om denne avgrensningen er i samsvar med våre forpliktelser etter BK art. 19 nr.1.⁴⁴ Denne avhandlingens omfang tillater imidlertid ikke en slik drøftelse.

5.2.5 HVILKE PERSONER HAR ANSVARET FOR OPPLYSNINGSPLIKTEN

Videre må det spørres hvem som har ansvaret for at opplysningene faktisk blir gitt til barnevernet. Er det den enkelte eller er det institusjonen eller organisasjonen som sådan?

Etter ordlyden i bvl. § 6-4 påhviler opplysningsplikten offentlige myndigheter samt organisasjoner og private som utfører oppgaver for det offentlige. Ordlyden trekker i retning av at ansvaret for opplysningsplikten er pålagt offentlige myndigheter og organisasjoner som et organansvar. I dag må det imidlertid anees klart at opplysningsplikten til barnevernet er et personlig ansvar som påhviler den enkelte. Dette blir lagt til grunn både i rettspraksis og juridisk teori.⁴⁵ I en dom fra Eidsivating lagmannsrett kom retten til at opplysningsplikten etter den dagjeldende Grunnskolelov § 42b, påhvilde den enkelte lærer, og ikke skolen som sådan. Det samme må gjelde etter dagens lovgivning. Det er imidlertid ingen ting i veien for at det legges opp rutiner omkring hvordan opplysninger til barnevernet skal gis, for eksempel

⁴¹ Nou: 1985.18 s. 277.

⁴² Andersen i FAB 2008 nr. 1 s. 28 på side 31.

⁴³ Lov av 13. august 1915 nr. 5.

⁴⁴ Se også Søvik i UiB nr. 115 2009, s. 150-151.

⁴⁵ Se blant annet LE-1998-496, Børresen 1995, s. 168-169 og Andersen i FAB 2008 nr. 1 s. 28 på side 35-36.

ved at det er en bestemt person som tar kontakt med barnevernet.⁴⁶ Det kan være rektor eller styrer i barnehagen som har denne jobben. Dette kommer også til uttrykk i noen av de særlovene som inneholder opplysningsplikt til barnevernet med direkte henvisning til bvl. § 6-4. I bhl. § 22 andre ledd sies det at opplysninger til barnevernet normalt skal gis av styrer i barnehagen. I hlspl. fremgår det av § 33 siste ledd at det i helseinstitusjonen skal utpekes en person som skal ha ansvaret for utleveringen av opplysningene til barnevernet. Dette fratår imidlertid ikke den enkelte sitt personlige ansvar for at opplysningene kommer frem til barnevernet. Skulle rektor være av den oppfatning at vilkårene for opplysningsplikt ikke er oppfylt og nekter å sende opplysningene til barnevernet, er det den aktuelle lærers ansvar å sende opplysningene direkte til barnevernet dersom han fortsatt er av den oppfatning at opplysningsplikten foreligger.

Begrunnelsen for at opplysningsplikten påhviler den enkelte er hensynet til en så effektiv opplysningsplikt som mulig.

5.3 HVILKE OPPLYSNINGER OMFATTES AV OPPLYSNINGSPLIKTEN

5.3.1 INNLEDNING

Det er ikke alle opplysninger som omfattes av opplysningsplikten til barnevernet etter bvl. § 6-4 andre ledd. De opplysninger som omfattes er etter ordlyden opplysninger om at et barn blir *"mishandlet i hjemmet"*, opplysninger om andre former for *"alvorlig omsorgssvik"* eller opplysninger om *"vedvarende alvorlige adferdsvansker"* hos et barn. Vi ser altså at det bare er de alvorlige situasjonene som er omfattet av opplysningsplikten. Opplysninger om at barn ikke har en optimal levestandard er således ikke underlagt opplysningsplikten etter bvl. § 6-4. I vurderingen av hvilke opplysninger som skal være underlagt opplysningsplikt og hvilke som ikke skal være det, er det særlig to hensyn som står mot hverandre. Hensynet til barnet og derunder at barn har behov for hjelp og krav på beskyttelse, tilsier at opplysningsplikten skal omfatte flest mulig opplysninger og situasjoner når barn ikke har det bra. Hensynet til privatlivets fred, og da særlig foreldrenes privatliv, samt begrunnelsene bak taushetsplikten taler for at opplysninger underlagt opplysningsplikt etter bvl. § 6-4 skal begrenses.

I det følgende skal det redegjøres for hvilke opplysninger som omfattes av opplysningsplikten. I tillegg skal det sees på om det foreligger et krav til hvordan

⁴⁶ Veileder: Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien, 16.06. 2005, punkt 4.1.

opplysningene ble kjent, eventuelt et saklighetskrav for at opplysningene skal være omfattet av opplysningsplikten.

5.3.2 "MISHANDLET I HJEMMET" ELLER "ALVORLIG OMSORGSSVIK"

Opplysningsplikten i bvl. § 6-4 andre ledd omfatter for det første opplysninger om at et barn blir "mishandlet i hjemmet". Spørsmålet blir så hva som ligger i begrepet "mishandlet i hjemmet". "Mishandling" kan defineres som ulike former for gjentatte tilfeller av fysiske overgrep eller legemskrenkelser. Den fysiske mishandlingen kan forekomme ved for eksempel slag, spark, lugging osv. I de groveste tilfellene kan mishandlingen skje ved forgiftning, drapsforsøk eller drap.⁴⁷ Mishandlingen kan også foregå psykisk. Psykisk mishandling kan forekomme ved for eksempler trusler om straff, vitne til vold, likegyldighet eller understimulering.⁴⁸ Ordlyden "i hjemmet" må imidlertid ikke tas helt på ordet. Mishandling som foregår på barnets oppholdssted må likestilles med mishandling i hjemmet.⁴⁹ Et eksempel på dette kan være når mishandlingen skjer på hytta.

Videre fremkommer det av ordlyden i bvl. § 6-4 at mishandlingen må skje på det aktuelle tidspunktet når en får opplysningen om mishandlingen, for at opplysningsplikten skal inntre, jf. "blir" mishandlet i hjemmet. Det vil med andre ord si at opplysninger om at et barn tidligere ble utsatt for mishandling, eller at det er fare for at barnet kommer til å bli mishandlet, ikke vil omfattes av opplysningsplikten etter bvl. § 6-4. Dette er imidlertid i praksis en vanskelig innsnevring av opplysningsplikten. For den som får opplysninger om mishandling av et barn, vil det være vanskelig å vite om mishandlingen foregår nå, om den er opphørt eller om den vil skje i fremtiden. Slik at det i praksis er vanskelig om enn umulig å skulle skille mellom på hvilket stadium mishandlingen er på.

For det andre omfatter opplysningsplikten etter bvl. § 6-4 opplysninger om "alvorlig omsorgssvikt". For det første må det sies at det ikke er noe skarp skille mellom disse to begrepene. Skjer det mishandling i hjemmet er dette også å karakterisere som omsorgssvikt. Omsorgssvikt kan defineres som foreldres svikt i den daglige omsorgen av barna. Barna får for eksempel ikke mat, ikke tilpassede klær eller utsettes for vold og overgrep. Det er de alvorlige tilfellene av omsorgssvikt som utløser opplysningsplikten.

Begrepet omsorgssvikt må forstås i en kulturell og historisk sammenheng. Normene for hva som er kvalitativt akseptable oppvekstvilkår og en god nok omsorgssituasjon endrer seg med

⁴⁷ Veileder: Q-1085/2005, punkt 1.2.

⁴⁸ Se NOU 2009: 8 punkt 4.3.2 og Bunkholdt og Sandbæk 2008.

⁴⁹ Andersen i FAB 2008 nr. 1 s. 28 på side 36.

tiden.⁵⁰ Omsorgssvikt forekommer altså på forskjellige måter. I forarbeidene og i juridisk litteratur skilles det vanligvis mellom passiv fysisk omsorgssvikt, passiv psykisk omsorgssvikt, aktiv fysisk omsorgssvikt og aktiv psykisk omsorgssvikt.⁵¹

Med "*passiv fysisk omsorgssvikt*" forstås manglende tilfredsstillende av barnets fysiske behov som for eksempel mangel på klær og mat eller mangelfull hygiene. "*Passiv psykisk omsorgssvikt*" vil si manglende omsorg og oppdragelse ved for eksempel grov understimulering eller likegyldighet. Med "*aktiv fysisk omsorgssvikt*" forstås at barnet utsettes for en aktiv handling som kan skade barnet. Eksempler på dette kan være grov vold i form av brenning, utsulting og lignende. Begrepet "*Aktiv psykisk omsorgssvikt*" vil si at omsorgspersonen viser en fiendtlig holdning som kommer til uttrykk gjennom ved for eksempel nedvurderinger og latterliggjøring.⁵²

Som vi ser av definisjonene over, vil "*mishandling i hjemmet*" ofte også være en eller annen form for "omsorgssvikt".

Lovgiver har videre presisert når opplysningsplikten skal inntre ved å henvise til bvl. §§4-10, 4-11 og 4-12. Meldeplikten er altså knyttet til kriteriene i disse bestemmelsene.

Bestemmelsene beskriver forhold som er alvorlige og som kan sies å være presiseringer av de vide formuleringene "*mishandlet i hjemmet*" og "*alvorlig omsorgssvikt*". Opplysningsplikten omfatter de situasjoner hvor barn lider av en livstruende eller annen alvorlig sykdom, og der foreldrene ikke sørger for nødvendig undersøkelse eller behandling jf. bvl. § 4-10. De situasjoner hvor det er et funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn, og der foreldrene ikke sørger for tilstrekkelig behandling eller opplæring jf. bvl. § 4-11. Til sist omfattes de situasjoner som rammes av bestemmelsen i § 4-12 om omsorgsovertagelse. Dette er situasjoner hvor barn utsettes for alvorlig mishandling eller omsorgssvikt, der hvor barn blir mishandlet eller utsatt for overgrep i hjemme eller der hvor foreldrene er ute av stand til å gi tilstrekkelig omsorg jf. bvl. § 4-12.

Siden bvl. § 6-4 henviser direkte til disse bestemmelsene kan det spørres om den som eventuelt har opplysningsplikt må ta stilling til om de enkelte vilkårene for å fatte vedtak etter disse er oppfylt. Dersom dette skulle være tilfelle ville det gjøre opplysningsplikten veldig vanskelig å praktisere. Det er her snakk om svært vanskelige vurderinger som krever

⁵⁰ NOU 2009: 8 s. punkt 4.3.2.

⁵¹ NOU 2009: 8 s. punkt 4.3.2 og Bunkholdt og Sandbæk, 2008.

⁵² Se NOU 2009: 8 s. punkt 4.3.2 og Bunkholdt og Sandbæk, 2008.

utdanning, innsikt og opplysninger i saken, noe som for eksempel læreren ikke har. Dette tilsier at vedkommende selv ikke skal ta stilling til om de enkelte vilkårene for å fatte vedtak er oppfylt. Også formålet bak barnevernloven og særlig bak bvl. § 6-4, nemlig at barn skal få hjelp så raskt som mulig, taler mot en slik forståelse.

Det er altså nok at for eksempel legen eller barnehagepersonalet ut fra sitt faglige ståsted og sin kjennskap til barnet og familien, vurderer situasjonen totalt sett som alvorlig, jf. ”*grunn til å tro*”. En slik forståelse er lagt til grunn både i juridisk litteratur og av departementet.⁵³

Bakgrunnen for at lovgiver har valgt en henvisning til disse tre bestemmelsene er først og fremst for å få en utfyllende beskrivelse av hva som menes med mishandling og alvorlig omsorgssvikt og for å vise at det bare er mishandling og de alvorlige tilfellene av omsorgssvikt som skal omfattes av opplysningsplikten.⁵⁴

Opplysningsplikten inntreffer i de alvorlige situasjonene. Når begrepet mishandling brukes vil situasjonen alltid være alvorlig, og ved annen omsorgssvikt inntreffer opplysningsplikten bare i de alvorlige tilfellene jf. ordlyden. Spørsmålet blir hva som skal til for at det foreligger mishandlingen eller at omsorgssvikten er ”*alvorlig*”.

Etter ordlyden er opplysningsplikten begrenset til de alvorlige tilfellene av omsorgssvikt og de tilfellene hvor mishandlingen skjer. En naturlig forståelse av ordlyden tilsier at det må dreie seg om mishandling eller omsorgssvikt som faktisk pågår og hvor det er fare for at barnet tar alvorlig skade eller lider alvorlig nød. Situasjonen må altså være forholdsvis akutt og kritisk. I lys av formålet bak barnevernloven, å hjelpe barn som har behov for det, kan det så spørres hvorfor bare de alvorlige tilfellene er omfattet av opplysningsplikten.

Forarbeidene viser at det var lovgivers klare hensikt at bare de alvorlige tilfellene skulle rammes av opplysningsplikten etter bvl. § 6-4.⁵⁵ Etter departementets mening vil en opplysningsplikt om også de mildere former for omsorgssvikt, være å ”*gå for langt*”. I 2000 foreslo Befringutvalget å utvide opplysningsplikten til også å gjelde de mildere former for omsorgssvikt, altså en utvidelse til at opplysningsplikten skulle gjelde for alle ”*forhold som kan medføre tiltak etter barnevernloven*”.⁵⁶ Forslaget ble avvist av departementet under henvisning til at tungtveiende hensyn talte mot en slik utvidelse. Det ble blant annet vist til at

⁵³ Se blant annet: Andersen FAB 2008 nr. 1 s. 28 på side 41-42 og Veileder: Q-1162 B 2009, s. 18.

⁵⁴ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 82.

⁵⁵ Ot.prp.nr. 44 (1991-1992) s. 82-83.

⁵⁶ NOU 2000:12 s. 235.

en slik utvidelse ville kunne føre til at barn og forelder ville reservere seg fra å oppsøke hjelpeapparater, og dette igjen ville kunne føre til at familien ikke fikk den hjelp de hadde behov for. Det ble videre vist til at en slik utvidelse vil kunne føre til en økning i antall meldinger til barnevernet om mindre alvorlige forhold som vil kunne gå på bekostning av de alvorlige forholdene.⁵⁷

Dette betyr at lovgiver har tatt det klare standpunkt at det bare er de alvorlige tilfellene av mishandling og omsorgssvikt som skal utløse opplysningsplikt. Jeg kommer tilbake til hvilken betydning dette alvorlighetsvilkåret har i praksis i punkt 7.2.3.

5.3.3 "VEDVARENDE ALVORLIGE ATFERDSVANSKER"

Opplysningsplikten omfatter videre opplysninger om barn som viser "*vedvarende alvorlige atferdsvansker*" jf. bvl. § 6-4. Også her må det avklares hva som ligger i begrepet "*vedvarende alvorlige atferdsvansker*".

Med atferdsvansker forstås, språklig sett, problemer i dagliglivet på grunn av en unormal atferd eller fremtreden. Lovgiver har også her presisert bestemmelsen ved å vise til bvl. § 4-24 for når opplysningsplikten skal inntre. Bestemmelsen omfatter atferdsvansker ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet, ved vedvarende bruk av rusmidler, samt der barn på en eller annen måte viser andre former for utpreget normløs atferd jf. bvl. § 4-24.

Forarbeidene definerer "*alvorlig kriminalitet*" først og fremst med volds – eller sedelighetsforbrytelser av alvorlig karakter.⁵⁸ Alternativet "*gjentatt kriminalitet*" er av lovgiver tenkt å omfatte de tilfeller hvor vedkommende har gjort seg skyldig i en rekke tyveri eller hærverk. Tredje alternativ "*vedvarende misbruk av rusmidler*" er brukt for å understreke at ikke enhver bruk av rusmidler faller inn under denne bestemmelsen. Det forutsettes av lovgiver et omfattende misbruk både i omfang og tid.⁵⁹

Alternativet "*på annen måte*" vil være en såkalt sekkebestemmelse for andre former for alvorlig atferdsvansker. Forarbeidene nevner at alternativet vil omfatte prostituerte og såkalte gatebarn.⁶⁰

Også her stilles det krav til at adferdsvanskene er av en alvorlig karakter. Når det gjelder alvorlighetskriteriet, vises det til det som er sagt overfor.

⁵⁷ Ot.prp.nr.64 (2004-2005) s. 47.

⁵⁸ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 114.

⁵⁹ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 114.

⁶⁰ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 114.

5.3.4 SAKLIGHETSKRAV OG KRAV OM AT EN HAR FÅTT OPPLYSNINGENE I FORBINDELSE MED SITT ARBEID

Som vist er ikke alle opplysninger omfattet av opplysningsplikten i bvl. § 6-4. Forutsatt at opplysningene i utgangspunktet er omfattet, kan det spørres om det i tillegg må stilles ytterligere krav til dem.

Selv om det ikke følger direkte av loven, kreves det at opplysningene må være mottatt i forbindelse med arbeidet. Dette følger naturlig av utgangspunktet om at privatpersoner ikke har opplysningsplikt og at plikten i bvl. § 6-4 er begrenset til bare å gjelde for offentlig ansatte og visse yrkesgrupper. At opplysningene må være fått i tjenesten er en kjent problemstilling i forbindelse med taushetsplikt jf. for eksempel fv. § 13.

Videre har det i teorien blitt stilt et saklighetskrav mellom arbeidsoppgavene og opplysningene for at de skal omfattes.⁶¹ Det må altså foreligge en viss saklig sammenheng mellom arbeidsoppgavene man har og opplysningsplikten, før opplysningene skal falle inn under opplysningsplikten i bvl. § 6-4. Bakgrunnen for dette saklighetskravet er blant annet at det skal ivareta hensynet til privatlivets fred for familien det gjelder.

Dette kravet kan imidlertid etter min mening ikke anses særlig strengt. Har vedkommende opplysningsplikt etter bvl. § 6-4, og får han kjennskap til gjennom sitt arbeid opplysninger som utløser opplysningsplikten til barnevernet, taler hensynet til barnet og de øvrige hensynene bak opplysningsplikten, for at det ikke skal kreves et ytterligere saklighetskrav. Det kan ikke stilles krav om at den med opplysningsplikt må inneha arbeidsoppgaver som særlig gjelder barn og unge. For eksempel må en psykiater som jobber med voksenpsykiatrien også ha opplysningsplikt til barnevernet dersom han gjennom sitt arbeid, blir oppmerksom på at barn lever under alvorlige forhold i hjemmet.⁶²

5.4 KRAV TIL SANNSYNLIGHET

Neste spørsmål knytter seg til hvor sikkert det må være at situasjonen er som beskrevet over. Bvl. § 6-4 fastslår at opplysningene skal gis når det er ”*grunn til å tro*” at et barn blir mishandlet i hjemmet, utsatt for alvorlig omsorgssvikt eller har vist vedvarende atferdsvansker. Spørsmålet blir når foreligger det en ”*grunn til å tro*”.

Ordlyden ”*grunn til å tro*” indikerer at vedkommende ikke trenger å ha sikker kunnskap eller helt sikre bevis for at barnet lever under alvorlige forhold i hjemmet. Noe krav om

⁶¹ Se blant andre Børresen 1995, s. 168.

⁶² Børresen 1995, s. 168.

sannsynlighetsovervekt stilles ikke. Imidlertid kan ikke enhver mistanke være tilstrekkelig. Vedkommende må ha et grunnlag eller en begrunnelse for sin mistanke jf ”grunn” til å tro. Plikten til å gi opplysninger utløses altså ikke av om det faktisk foreligger en situasjon som beskrevet i bvl. §§ 4-10, 4-11, 4-12 og 4-24, men av om den som sitter inne med opplysningene har grunn til å tro at det foreligger en situasjon som beskrevet i en av de nevnte paragrafene.⁶³ For eksempel trenger ikke barnehagen være sikker på hvor alvorlig barnets situasjon er, men de må ha noen faste holdepunkter eller et konkret grunnlag for bekymring før opplysningsplikten inntreffer. Det må foreligge noe som gir mer enn en vag mistanke om at dette er tilfelle.⁶⁴

At det bare kreves en slik berettiget mistanke er godt i samsvar med bestemmelsens formål. Som nevnt tidligere er barnevernet avhengig av å få inn opplysninger fra andre for at de skal kunne utføre sine oppgaver. For at vi skal ha et effektivt barnevern i Norge, som på best mulig måte ivaretar barna, kan det ikke kreves mer enn konkret mistanke før opplysningsplikten inntreffer. Videre er barnevern et vanskelig og komplekst saksområde, det er vanskelige vurderinger som skal gjøres av den enkelte yrkesutøver, før han kan ta avgjørelsen om å gi opplysninger til barnevernet eller ikke. Også dette taler for at det ikke kan kreves faktisk kunnskap. Det er ikke den enkelte yrkesutøvers oppgave å drive nærmere undersøkelser eller etterforskning, det er det barnevernet som skal gjøre.

Samtidig vil det være slik at når opplysninger gis til barnevernet kan det være en stor belastning for familien det gjelder. Det må derfor kreves at den som gir opplysningen nøye har overveid sin opplysningsplikt ut fra et tilstrekkelig faglig og faktisk grunnlag for sin bekymring.⁶⁵ Når det ikke kreves at melder må ha faktisk kunnskap om omsorgssvikt før han melder fra, fører dette til at barnevernet får inn en del opplysninger som ikke er riktige og som kanskje bygger på en misforståelse. Viser det seg at det ikke forelå noen omsorgssvikt, kan ikke den som gav opplysningene straffes for brudd på taushetsplikten dersom han, på det tidspunkt han gav opplysningene, hadde ”grunn til å tro” at opplysningsplikten forelå. Vedkommende må altså være i aktsom god tro.⁶⁶

Noe annet blir det dersom noen gir opplysninger til barnevernet som er direkte usanne og denne personen gir falske opplysningene med vilje. For eksempel hvis en lærer gir direkte

⁶³ Ofstad og Skar 2004, s 282.

⁶⁴ Veileder: Q-1162 B 2009, s. 18.

⁶⁵ Andersen i FAB 2008 nr. 1 s. 28 på side 41-42.

⁶⁶ Børresen 1995, s. 171.

usanne opplysninger til barnevernet om en fars angivelige overgrep mot sin datter, eksempelvis fordi læreren er i konflikt med faren. Læreren vil da kunne straffes for brudd på taushetsplikten samt ærekrenkelse eller falsk forklaring jf. strl. §§ 246 og 247.

Etter bvl. § 4-2 skal barnevernet gjennomgå alle meldinger og opplysninger som kommer inn, uansett form eller innhold. Videre skal de vurdere om det skal følges opp med en undersøkelse etter bvl. § 4-3. Barnevernets undersøkelser kan igjen føre til tiltak fra barnevernets side etter bvl. kapittel 4. Barnevernets kapasitet og ressurser samt belastningen for familien ved undersøkelse og tiltak fra barnevernet, gjør at usanne og falske opplysninger til barnevernet kan få store konsekvenser for barnet, familien og for barnevernet. Også andre barn som faktisk trenger hjelp fra barnevernet kan bli lidende når kapasitet og ressurser blir brukt på usanne eller falske meldinger. Disse hensyn taler for at det må stilles visse krav til sannsynlighet, men samtidig taler hensynet til det aktuelle barnet for at dette kravet ikke skal tolkes for strengt.

5.5 UTØVELSEN AV OPPLYSNINGSPLIKTEN

5.5.1 TIDSPUNKTET OG MOTTAKER

Etter bvl. § 6-4 andre ledd skal opplysningene gis til kommunens barneverntjeneste. Etter bvl. § 2-1 (2) utgjør de organer som utfører oppgaver på vegne av kommunen, kommunens barneverntjeneste. Det må således være tilstrekkelig at opplysningene gis til noen av de ansatte her. Staten ved Barne- og likestillings- og inkluderingsdepartementet har det generelle overordnede ansvar for barnevernet, mens forvaltningen av barnevernet i hovedsak er lagt til den kommunale barneverntjenesten og Barne-, ungdoms- og familieetaten.⁶⁷ Det kommunale barnevernet har ansvar for å utføre oppgavene etter loven som ikke er lagt til et statlig organ jf. bvl. § 2-1. Dette betyr at blant annet ansvaret for mottak av meldinger ligger hos den kommunale barneverntjenesten.

Bvl. § 6-4 sier ikke noe om når opplysningene skal gis til barnevernet. Imidlertid må det være klart at opplysningene skal gis så snart som mulig etter at opplysningsplikten har oppstått. Dette er en forutsetning for at barnevernet skal komme tidlig på banene med den hjelp som barnet trenger. Dette er også i samsvar med formålet bak barnevernloven som blant annet er å sikre nødvendig hjelp og omsorg *”til rett tid”*, jf. bvl. § 1-1 første ledd. Vedkommende skal sende sine opplysninger til barnevernet med en gang han har vurdert at han har *”grunn til å*

⁶⁷ <http://www.barnevernet.no/Om-barnevernet1/Ansvar1/Barnevernets-hovedoppgave/>

tro" at barnet blir utsatt for alvorlig omsorgssvikt eller har alvorlige adferdsvansker. Han skal ikke foreta nærmere undersøkelser, ei heller avvente situasjonen for å se.

5.5.2 KRAV TIL MELDINGENS UTFORMING OG INNHOLD

Verken loven eller forarbeidene sier noe om hvilken form og innhold meldingen til barnevernet skal ha. Ordlyden fastslår kun at opplysningene skal gis. Det har nok sammenheng med at meldingene som gis har forskjellig bakgrunn og gjelder forskjellige forhold. Barnevernet skal uansett etter bvl. § 4-2 gjennomgå og vurdere alle innkomne meldinger. Dette tilsier at meldinger kan gis både skriftlig og muntlig. Imidlertid tilsier både hensynet til bevis og etterprøvbarhet at meldingen bør gis skriftlig. Dette støttes av at yrkesutøvere har en lovbestemt plikt til å gi opplysninger, og da bør det av hensyn til alle være dokumentert at det er gjort.

Loven sier heller ikke noe om hva meldingen skal inneholde av opplysninger. Når det gjelder meldingens innhold er det klart at den må inneholde det aktuelle barns navn og hva bekymringen gjelder. Ut over dette bør meldingen gi en forklaring av bekymringen, om det er konkrete episoder som har skapt bekymringen, hvor lenge bekymringen har vart og lignende.⁶⁸ Meldingen bør inneholde nok opplysninger til at barnevernet kan ta en forsvarlig vurdering av den, men ikke mer. Gis det opplysninger som ikke gjelder den konkrete saken kan taushetsplikten brytes. Hensynet til personvern tilsier at det bare er opplysninger som er nødvendige for den konkrete saken som skal gis.

5.5.3 ANONYME MELDINGER

En problemstilling som har vært diskutert er om opplysningsplikten kan oppfylles ved å sende meldingen til barnevernet anonymt.⁶⁹ Kan de med opplysningsplikt etter bvl. § 6-4 kan oppfylle plikten ved å gi opplysningene anonymt til barnevernet? Ordlyden i bvl. § 6-4 gir ingen holdepunkter for dette spørsmålet. Forarbeidene gir heller ikke noe klart svar på denne problemstillingen, annet enn at det fremgår at barnevernet er forpliktet til å vurdere også anonyme meldinger.⁷⁰ Også bvl. § 4-2 som fastslår at barnevernet skal gjennomgå alle innkomne meldinger, kan tas til inntekt for at meldingene kan gis anonymt til barnevernet.

Anonyme meldinger vil imidlertid gjøre barnevernets arbeid vanskeligere og kan i ytterste konsekvens føre til henleggelse fordi de ikke får innhentet tilleggsinformasjon. Anonyme meldinger vil også kreve både mer tid og ressurser fra barnevernets side. Disse to hensynene

⁶⁸ Se for eksempel veileder Q-1162B 2009 s. 19.

⁶⁹ Se for eksempel Andersen FAB 2008 nr. 1 s. 28 på s. 42-43.

⁷⁰ Ot.prp.nr. 44 (1991-1992) s 107.

tilsier at opplysningsplikten etter bvl. § 6-4 ikke kan oppfylles med anonyme meldinger til barnevernet.

Hensynet til barnet kan tale både for og mot at meldinger kan gis anonymt. Ved at alle meldinger blir vurdert, også anonyme, sikres det at barn som trenger hjelp får det. På den andre siden kan det at meldingene gis anonymt, føre til at barneverntjenesten ikke får nok informasjon til å fatte en riktig avgjørelse, eller at saken henlegges.

Hensynet til melder kan begrunne barnevernets plikt til å vurdere anonyme meldinger. Melder bør kunne melde fra uten frykt for seg selv eller at han blir trukket videre inn i saken. Dette gjør seg imidlertid først og fremst gjeldende overfor private meldere. Når melder representerer det offentlige eller opptre som yrkesutøver og har opplysningsplikt etter bvl. § 6-4, gjør ikke dette hensynet seg ikke like sterkt gjeldende. Det skyldes at opplysningsplikten da er en lovpålagt oppgave i medhold av yrkesutøvelsen.

Både i juridisk litteratur og i forskjellige rundskriv konkluderes det med at av hensyn til barns krav på en forsvarlig og effektiv saksgang i barnevernet, kan ikke opplysningsplikten etter bvl. § 6-4 oppfylles anonymt.⁷¹ I en departementsuttalelse angående offentlige ansattes adgang til å gi anonyme meldinger til barnevernet uttaler Fylkesmannen at han ikke kan se at barnevernloven direkte hjemler et forbud mot at en offentlig ansatt utøver sin opplysningsplikt anonymt.⁷² Videre sies det imidlertid at anonyme meldinger fra offentlige ansatte er lite forenlig med den lovpålagte plikten og vil gjøre det vanskelig å dokumentere om plikten er overholdt eller ikke.

Etter dette må det konkluderes med at opplysningsplikten etter bvl. § 6-4 ikke kan oppfylles anonymt. Like fullt må det imidlertid være slik at barnevernet plikter å gjennomgå også eventuelle anonyme meldinger.

5.5.4 INFORMASJON OG SAMARBEID MED FORELDRENE

Når for eksempel en lærer eller lege har opplysningsplikt til barnevernet etter bvl. § 6-4, er dette i utgangspunktet opplysninger som er underlagt taushetsplikt og som dem det gjelder har krav på at ikke gis videre. Når da opplysningsplikten går foran taushetsplikten, må det spørres om foreldrene har krav på informasjon om at opplysningene gis, og om samarbeid med foreldrene bør forsøkes, før opplysningene gis.

⁷¹ Se blant annet: Andersen FAB 2008 nr. 1 s. 28 på side 43 og rundskriv: Q-24/2005 punkt 8.3.

⁷² Brev Fylkesmannen i Oslo og Akershus 26.04.99. Referanse: 99/07942.

Som et generelt utgangspunkt bør den med opplysningsplikt orientere foreldrene om at det vil bli sendt en melding til barnevernet. Dette kan utledes av det tillits- og samarbeidsforhold som er mellom foreldrene og den som skal gi opplysningene. Videre har barnevernet etter bvl. § 6-4 første ledd en plikt til, så langt som mulig, å informere og samarbeide med foreldrene når først meldingen er kommet til barnevernet. Dette tilsier at informasjon og samarbeidet bør starte allerede mellom den med opplysningsplikt og foreldrene, når dette lar seg gjøre. Dersom opplysningsplikten ikke er inntrådt, men der foreligger en bekymring, kan det forsøkes å få foreldrene til selv å kontakte barnevernet for å be om hjelp. Her kan for eksempel læreren hjelpe og informere foreldrene til selv å komme i kontakt med barnevernet. Dersom vilkårene for opplysningsplikt oppfylles, skal imidlertid opplysningene umiddelbart gis til barnevernet.

I noen tilfeller bør den med opplysningsplikt ikke varsle foreldrene. Det finns ingen klare retningslinjer for når foreldrene bør informeres, og når de ikke bør informeres. Aktuelle tilfeller er de situasjoner hvor hensynet til barnet tilsier at foreldrene ikke bør varsles, for eksempel ved fare for bevisforspillelse eller der det er fare for at barnet bortføres.⁷³ Å informere foreldrene kan i slike tilfeller hindre eller vanskeliggjøre barnevernets mulighet til å beskytte barnet, samt at det kan svekke viktige bevis.⁷⁴

Den som skal sende en melding til barnevernet har altså ingen plikt til å informere foreldrene, men må vurdere nøye om foreldrene skal informeres eller ikke ut fra hensynet til barnet.

5.5.5 KONSEKVENSER AV AT OPPLYSNINGSPLIKTEN IKKE OVERHOLDES

Opplysningsplikten etter bvl. § 6-4 innebærer en ubetinget plikt når vilkårene er oppfylt. Det spørsmål som da kan stilles er hvilke konsekvenser brudd på opplysningsplikten kan få.

Overholdes ikke opplysningsplikten etter bvl. § 6-4 andre og tredje ledd, kan det bli ansett som tjenesteforsømmelse og kan få konsekvenser for ansettelsesforholdet som for eksempel oppsigelse eller avskjedigelse. For offentlig tjenestemenn kan brudd på opplysningsplikten også bli sett på som straffbar tjenesteforsømmelse etter strl. § 123 eller §§ 324 og 325. Etter strl. § 123 kan den offentlige tjenestemann som ved ”undladelse af Tjenestehandling” krenker noens rett, straffes med bøter, tjenestetap eller fengsel inn til 1 år. Straffeloven §§ 324 og 325 gjelder forseelser i den offentlige tjeneste. Straffen er her bøter eller tjenestetap for den som blant annet forsettelig unnlater å oppfylle sin tjenesteplikt jf. strl. § 324 eller som viser grov

⁷³ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 105.

⁷⁴ Veileder Q-1162 B, 2009, S. 20.

uforstand i tjenesten jf. strl. § 325. Brudd på den lovfestede opplysningsplikten etter bvl. § 6-4 kan rammes av disse bestemmelsene som tjenesteforsømmelse. Det finnes imidlertid lite om noe praksis som viser at brudd på opplysningsplikten etter bvl. § 6-4 har blitt ansett som straffbar tjenesteforsømmelse etter strl. §§ 123, 324 eller 325.⁷⁵ Omtale i media fra de seneste års mest alvorlige saker om omsorgssvikt og mishandling av barn, viser tragiske skjebner som kunne vært unngått dersom opplysningsplikten hadde blitt overholdt. Tv2 viser i en artikkel til flere saker hvor personer med opplysningsplikt etter bvl. § 6-4 ikke har meldt ifra, men som likevel slipper straff.⁷⁶ Noe av grunnen til at disse slipper straff er at foreldelsesfristen for brudd på strl. §§ 123, 324 eller 325 er på bare to år jf. strl. § 67 første ledd.

Brudd på opplysningsplikten kan også medføre straffeansvar etter strl. § 139, se punkt 4.3. Imidlertid er også her foreldelsesfristen to år jf. strl. § 67 første ledd.

Manglende overholdelse av opplysningsplikten kan altså lede til straff og andre reaksjoner. Samtidig er det klart at brudd på opplysningsplikten kan få store konsekvenser også for andre enn den som har brutt sin opplysningsplikt.

Enda mer alvorlig kan det bli for barnet som fortsetter å bli utsatt for mishandling eller alvorlig omsorgssvikt. Konsekvensene kan bli at barnet ikke får hjelp til rett tid og må lide av dette resten av livet. En annen konsekvens kan bli at barnet ikke får hjelp noen gang, og i verste fall dør. Som vi ser kan konsekvensene for barna bli betydelig mer alvorlige enn for den som bryter opplysningsplikten og kanskje mister jobben, eller må betale en bot eller sitte et år i fengsel.

Videre kan det få konsekvenser for barnevernets jobb når opplysningsplikten ikke overholdes. Som nevnt har barnevernet behov for meldinger og opplysninger for å kunne fange opp barna som har behov for hjelp. Overholdes ikke opplysningsplikten, får ikke barnevernet kunnskap om disse barna, og kan da ikke hjelpe dem.

⁷⁵ Et søk på nett resulterte i et treff hvor en lege mottok en advarsel med grunnlag i hlspl. § 56 for å ha brutt opplysningsplikten etter hlspl. §§ 31 og 33. <http://www.helsetilsynet.no/no/Tilsyn/Tilsynssaker/Advarsel-Sykepleier-Opplysningsplikt-Barnevern/>.

⁷⁶ http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/krim/unnlater-aa-melde-fra-om-overgrep-slipper-straff-3404346.html?sms_ss=email&at_xt=4d490b475f9c92fa%2C0.

5.6 KORT OM TILBAKEMELDING TIL MELDER ETTER BVL. § 6-7a

5.6.1 INNLEDNING

Første juli 2009 trådte bvl. § 6-7a i kraft. Den bestemmer at barnevernet har plikt til å gi tilbake visse opplysninger til den som har gitt en bekymringsmelding til barnevernet. Bestemmelsen gir flere problemstillinger, og det faller utenfor avhandlingens rammer å drøfte alle. Jeg skal i det følgende kun kort se på enkelte forhold.

For det første kan det spørres hvorfor lovgiver fant det nødvendig med en bestemmelse om tilbakemelding til melder. Bakgrunnen for lovforslaget var at barnevernet selv og flere andre tjenester hadde gitt uttrykk for at taushetsplikten var for streng når det gjaldt barnevernets mulighet til å gi tilbakemelding til melder. Videre ble det i forarbeidene visst til blant annet melderens behov for å motta tilbakemelding og at tilliten og samarbeid mellom barnevernet og andre instanser ville bli styrket med en slik tilbakemelding til melder.⁷⁷ I begrunnelsen for plikten om tilbakemelding til melder ble det visst til at tilbakemelding ville kunne bidra til en bedre løsning for barnet.⁷⁸ I det følgende skal jeg først se på når og hvordan tilbakemelding skal gis, deretter på unntakene fra tilbakemeldingsplikten.

5.6.2 NÅR SKAL TILBAKEMELDING GIS OG HVA SKAL DEN INNEHOLDE

Når har så barnevernet plikt til å gi tilbakemelding, og hva skal den inneholde av opplysninger.

Bvl. § 6-7a bestemmer for det første at barnevernet plikter å gi en generell tilbakemelding til melder om at meldingen er mottatt jf. første og andre ledd. Meldingen skal altså ikke inneholde noen opplysninger om hva som blir gjort i saken. Departementet mente likevel at en slik generell tilbakemelding er nødvendig av hensyn til den som har sendt meldingen.⁷⁹ Dette først og fremst for av vedkommende skal få vite at meldingen er kommet frem og for å styrke tillitten til barnevernet. Tilbakemeldingen skal sendes innen tre uker etter at meldingen ble mottatt jf bvl. § 6-7a første ledd. Dette gjelder således også de meldinger som kommer fra ”vanlige folk” jf det jeg har behandlet i punkt 4.

Videre bestemmer bvl. § 6-7 andre ledd andre punktum at kommer meldingen fra en med opplysningsplikt etter bvl. § 6-4 andre og tredje ledd, skal tilbakemeldingen også inneholde opplysninger om hvorvidt det er åpnet undersøkelsessak etter bvl. § 4-3. Åpnes det undersøkelsessak skal melder med opplysningsplikt etter bvl. § 6-4 andre og tredje ledd gis

⁷⁷ Ot.prp.nr. 69 (2008-2009) s. 50.

⁷⁸ Ot.prp.nr. 69 (2008-2009) s. 50.

⁷⁹ Ot.prp.nr. 69 (2008-2009) s. 50.

ny tilbakemelding om at undersøkelsen er gjennomført. Denne skal inneholde opplysninger om hvorvidt saken er henlagt eller om barnevernet følger opp saken videre jf. bvl. § 6-7a tredje ledd. Den skal imidlertid ikke inneholde opplysninger om hvilke tiltak som er eller kan bli iverksatt.⁸⁰ Den nye tilbakemeldingen skal sendes innen tre uker etter at undersøkelsen er gjennomført jf. bvl. § 6-7a tredje ledd.

Tilbakemeldingen kan likevel inneholde opplysninger om tiltakene når barnevernet skal iverksette eller har iverksatt tiltak som det er nødvendig at melder, med opplysningsplikt etter bvl. § 6-4, får kjennskap til av hensyn til sin videre oppfølging av barnet jf. bvl. § 6-4 siste ledd. Dette kan i noen grad føre til spredning og deling av personlige opplysninger og utfordre både taushetsplikten og privatlivets fred. Imidlertid kan det i noen tilfeller være nødvendig med informasjon om tiltakene til for eksempel skolen eller barnehagen for at disse skal kunne bli i stand til på best mulig måte å ivareta barnet. En slik mulighet for barnevernet til å gi opplysninger om tiltak vil etter lovgivers mening bidra til å sikre at de ulike tjenestene finner fram til de beste løsningene for barnet, og får til et samarbeid.⁸¹

Etter ordlyden i bvl. § 6-7a siste ledd er disse opplysningene noe barnevernet *”kan”* gi til melder. Det vil si at de ikke har en plikt til å gi opplysningene, men må vurdere i det enkelte tilfellet om det er nødvendig å gi opplysningene. Lovgiver fant det nødvendig å presisere i loven at barnevernet *”har adgang til”* å gi slike opplysninger, og at dette er en vurdering som barnevernet selv må foreta.⁸²

Det kan for eksempel være nødvendig for en lærer å få vite hvilke tiltak som er iverksatt for sin elev, for å kunne følge ham opp på best mulig måte i skolehverdagen.

5.6.3 UNNTAK FRA PLIKTEN TIL Å GI TILBAKEMELDING

Barnevernet kan unnlate å gi slik generell tilbakemelding der meldingen er *”åpenbart grunnløs”* eller der *”andre særlige hensyn”* taler mot at tilbakemelding gis. Barnevernet gis her anledning til selv å vurdere, ut fra et faglig skjønn, om tilbakemelding skal gis ut fra hensynet til hva som i den enkelte sak er til det beste for barnet og familien. Barnevernet står fritt til å ta denne vurderingen.⁸³ Barnevernet skal altså ikke ha en generell plikt til å gi tilbakemelding i alle tilfeller. Bakgrunnen for unntaket om tilbakemelding til melder er

⁸⁰ Ot.prp.nr. 69 (2008-2009) s. 50.

⁸¹ Ot.prp.nr. 69 (2008-2009) s. 54-55.

⁸² Ot.prp.nr. 69 (2008-2009) s. 54-55.

⁸³ Ot.prp.nr. 69 (2008-2009) s. 54.

hensynet til barnet og familien i de tilfeller der tilbakemelding vil kunne få konsekvenser for disse.

Spørsmålet blir videre i hvilke situasjoner lovgiver har ment at det kan unnlates å gi tilbakemelding. Når er en tilbakemelding ”åpenbart grunnløs”. For det første er en tilbakemelding ”åpenbart grunnløs” når melder allerede på annen måte har fått kunnskap om at hans eller hennes melding er mottatt av barnevernet. Forarbeidene viser videre til at når meldingen som er gitt til barnevernet fremstår som sjikanøs, kan tilbakemelding unnlates som ”åpenbart grunnløs”.⁸⁴ Hensynet til barnet og familien det gjelder, og hensynet til å unngå spredning av personlige opplysninger, tilsier her at barnevernet kan unnlate å gi tilbakemelding.

Det må så sees på hvilke ”andre særlige hensyn” som kan begrunne en unnlattelse av tilbakemelding til melder. Et særlig hensyn vil for det første være hensynet til det aktuelle barnet. Dersom det ikke vil være i barnets interesse eller til barnets beste at tilbakemelding gis, kan tilbakemeldingen unnlates. Forarbeidene viser til at også hensynet til familiens privatliv kan tilsa at tilbakemelding unnlates.⁸⁵

6 OPPLYSNINGSPLIKT TIL BARNEVERNET ETTER SÆRLOVENE

6.1 INNLEDNING

Ved vedtakelsen av bvl. § 6-4 ble det bestemt at opplysningsplikten skulle komme til uttrykk også i de lover som gjelder for vedkommende institusjon eller yrkesgruppe.⁸⁶ Begrunnelsen fra departementets side var at det ville bidra til å gjøre bestemmelsen kjent for den enkelte tjenestemann og kunne få betydning for regelens effektivitet. Bestemmelser om opplysningsplikt til barnevernet er etter dette blitt tatt inn i blant annet barnehageloven, helsepersonelloven, opplæringsloven (oppl) og privatskoleloven (prskl)⁸⁷ Dette er ikke en uttømmende liste, da opplysningsplikt til barnevernet også fremkommer av en rekke andre lover.⁸⁸ Departementet understreket videre at opplysningsplikten for andre offentlige

⁸⁴ Ot.prp.nr. 69 (2008-2009) s. 50.

⁸⁵ Ot.prp.nr. 69 (2008-2009) s. 50.

⁸⁶ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 81-82.

⁸⁷ Lov av 4. juli 2003 nr. 84 § 7-4 og Lov av 17. juli 1998 nr. 61 § 15-3.

⁸⁸ Se for eksempel: Lov om familievernkontorer av 19. juni 1997 nr. 62 § 10 og Lov om ekteskap av 4. juli 1991 nr. 47 § 26a.

myndigheter gjelder generelt, uavhengig av om det er inntatt i samtlige særlover som gjelder for offentlige myndigheter.⁸⁹

Jeg vil i det følgende se på barnehageloven, opplæringsloven, privatskoleloven og helsepersonelloven. Begrunnelsen for dette valget er at disse lovene gjelder for yrkesgrupper som er nært innpå barn og som jobber med barn hver dag. Svært mange barn går i barnehagen og alle barn skal gå på skolen. Alle barn har videre mer eller mindre kontakt med helsevesenet i løpet av barnedommen. Dette setter disse yrkesgruppene i en unik mulighet til å kunne oppdage barn som har behov for hjelp.

De bestemmelsene som er valgt ut til behandling her er stort sett likelydende. Det vil derfor bli gitt en samlet drøftelse av deres innhold. Det skal her gis en redegjørelse for hvem som har opplysningsplikt etter disse særlovene. Det skal deretter gjøres rede for hva som ligger i oppmerksomhetsplikten som følger av første ledd i bestemmelsene. Til sist skal det drøftes om opplysningsplikten, i praksis, etter disse bestemmelsene er den samme som etter bvl. § 6-4.

6.2 HVEM HAR OPPLYSNINGPLIKT ETTER DISSE BESTEMMELSENE

Etter ordlyden i bhl. § 22 er det "barnehagepersonalet" som har opplysningsplikt til barnevernet. Ordlyden tilsier at alle ansatte i barnehagen har opplysningsplikt. Det må imidlertid spørres om også personer som ikke er i direkte kontakt med barna, skal omfattes av opplysningsplikten i bhl. § 22. Eksempelvis renholder, kontorpersonalet og vaktmesteren.

Ordlyden taler for at alle skal omfattes av opplysningsplikten i bhl. § 22. Imidlertid har det i teorien vært hevdet at plikten bare omfatter det personalet som jobber direkte i forhold til barna, og da ikke for eksempel vaktmesteren eller kokken.⁹⁰ Disse har i utgangspunktet liten kontakt med barna og har liten mulighet til å oppdage barn som ikke har det bra. Dette kan tale for at det da er hensiktsmessig å unnta disse fra opplysningsplikten. Dette vil si at opplysningsplikten bare skal omfatte de som direkte jobber med barna, blant annet førskolelærerne, assistentene og pedagogene i barnehagen.

Denne avgrensningen mener jeg verken er i samsvar med ordlyden i bhl. § 22, hensynet til barna eller de øvrige hensynene bak opplysningsplikten. Dersom vaktmesteren eller kokken ikke har kontakt med barna, har det naturligvis ingen hensikt at han har opplysningsplikt. Imidlertid i de tilfellene dette personalet omgås barna, for eksempel når barna baker brød

⁸⁹ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 82.

⁹⁰ Se Torbjørnson 1994, note 47 og Olsen 1996, s. 147.

sammen med kokken, må det være klart at også kokken har opplysningsplikt jf. ordlyden i bhl. § 22. Kokken omgås da barna på lik linje med pedagogen og førskolelæreren, og har like god mulighet til å oppdage barn som trenger hjelp. Opplysningsplikten bør da gjelde.

Opplæringsloven gjelder for de offentlige grunn- og videregående skoler og læringsbedrifter jf. oppl. § 1-2 første ledd. Videre gjelder loven også for private grunnskoler som ikke mottar statstilskudd og for privat hjemmeundervisning i grunnskolen jf. oppl. § 1-2 andre ledd. Etter oppl. § 15-3 har *"personalet i skolar etter denne lova"* opplysningsplikt til barnevernet.

For private grunnskoler som har rett på statstilskudd gjelder privatskoleloven. Etter prskol. § 7-4 har *"personalet i skolar etter denne lova"* opplysningsplikt til barnevernet. Prskol. § 7-4 har likelydende bestemmelser om opplysningsplikt som oppl. § 15-3. Ordlyden fastslår i begge tilfellene at *"personalet i skolar etter denne lova"* har opplysningsplikt til barnevernet. Ordlyden tilsier at opplysningsplikten gjelder alt personal på skolen. Lærerne har den jevnlige og langvarige kontakten med elevene og således har de beste forutsetningene for å oppdage mishandling eller alvorlig omsorgssvikt.⁹¹ Imidlertid taler også her ordlyden i oppl. § 15-3 og prskl. § 7-4, hensynet til barna og de øvrige hensynene bak opplysningsplikten for at plikten påhviler alt av personal i skolen, også vaktmesteren og kontorpersonalet. De ansatte i skolefritidsordningen på skolen må også omfattes av ordlyden *"personalet i skolar etter denne lova"* og således ha opplysningsplikt.

Etter hlspl. § 33 andre ledd har *"helsepersonell"* opplysningsplikt til barnevernet. Hlspl. § 3 definerer hva som forstås med helsepersonell etter loven. For det første omfattes personell med autorisasjon etter hlspl. § 48 eller lisens etter § 49 jf. hlspl. § 3 nr. 1. Dette omfatter for eksempel leger, hjelpepleiere, ambulansarbeidere, jordmødre og tannleger.

Videre omfattes etter ordlyden også personell i helsetjenesten eller i apotek som utfører handlinger som har *"forebyggende, diagnostisk, behandlende, helsebevarende eller rehabiliterende mål"* jf. hlspl. § 3 nr. 2 jf § 3 tredje ledd. Dette er det personell som ikke har autorisasjon eller lisens. Etter forarbeidene til helsepersonelloven må stillingens eller oppgavens karakter vurderes for å finne ut om personell faller inn under noen av funksjonsbeskrivelsene i tredje ledd.⁹² På et apotek vil for eksempel personell som gir veiledning til kunder i forbindelse med bruk av legemidler regnes som helsepersonell, og

⁹¹ Erdis og Bjerke 2009, s. 94.

⁹² Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 215.

således ha opplysningsplikt til barnevernet jf. hlspl. § 33 andre ledd.⁹³ Det må foreligge en form for pasientkontakt. Personell som ikke har kontakt med pasienter omfattes ikke av hlspl. § 3 nr. 2, eksempelvis rengjøringspersonell ved en helsestasjon⁹⁴.

Til sist omfattes elever og studenter som i forbindelse med helsefaglig utdanning utfører handlinger som har *”forebyggende, diagnostisk, behandlende, helsebevarende eller rehabiliterende mål”* jf. hlspl. § 3 nr. 3 jf. tredje ledd. Når en hjelpepleierstudent behandler en pasient er denne omfattet av opplysningsplikten til barnevernet jf. hlspl. § 33 andre ledd.

For reglene etter helsepersonelloven følger det av ordlyden at når det gjelder hvem som omfattes av opplysningsplikten, omfattes bare de som er i direkte kontakt med barna. Dette gjelder ikke etter barnehageloven, opplæringsloven og privatskoleloven da det her følger av ordlyden og hensynene bak opplysningsplikten at alt av personell i den aktuelle institusjon må omfattes.

6.3 OPPMERKSOMHETSPLIKTEN

I tillegg til opplysningsplikten som skal behandles i neste punkt, pålegges de nevnte yrkesgrupper en oppmerksomhetsplikt. Etter hlspl. § 33 første ledd og bhl. § 22 første ledd plikter helsepersonell og barnehageansatte å være *”oppmerksom”* på forhold som kan føre til tiltak fra barnevernets side. Likeså plikter lærere etter oppl. § 15-3 første ledd og prskol. § 7-4 første ledd å *”vere på vakt”* overfor forhold som kan føre til tiltak fra barnevernet. Spørsmålet blir hva denne oppmerksomhetsplikten innebærer.

Selv om ordlydene i disse fire bestemmelsene er noe forskjellige, synes innholdet å være det samme. Ordlyden *”oppmerksom på”* og *”vere på vakt”* peker mot samme forhold, nemlig å følge med, være aktsom og observant og slik kunne oppdage om et barn blir utsatt for noe som kan føre til tiltak fra barnevernets side. Vedkommende skal ikke gjøre noen aktive handlinger, men bare ha oppmerksomhetsplikten i bakhodet og således kunne oppdage barn som trenger hjelp.

Det kan spørres både om hva yrkesgruppene skal se etter og ikke minst hva de skal gjøre med det de observerer. Når ordlyden viser til *”tiltak fra barnevernets side”*, peker det til bvl. kapittel 4 som omhandler de tiltak som kan settes i verk av barnevernet. Tiltak kan være for eksempel hjelpetiltak i hjemmet som støttekontakt eller besøkshjem jf. bvl. § 4-4, vedtak om medisinsk behandling etter bvl. § 4-10 eller omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-12. Det kreves

⁹³ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 214.

⁹⁴ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 215.

imidlertid ikke at det skal tas stilling til om vilkårene for tiltak er til stede. Det er barnevernets jobb i neste omgang. Det som kreves er at vedkommende er oppmerksom på om det er barn som ikke har det bra og som kan trenge hjelp fra barnevernet.

Oppmerksomhetsplikten krever altså ikke at vedkommende gjør noen aktive handlinger. Det som kreves er at vedkommende er observant og bevisst på forhold som kan føre til tiltak etter barnevernloven. Det skal da ikke sette i gang nærmere undersøkelser eller etterforskning for å finne ut mer.⁹⁵

En forutsetning for at vedkommende skal kunne oppfylle oppmerksomhetsplikten, er at han har tilstrekkelig kunnskap om mishandling og omsorgssvikt av barn. Vedkommende må vite hvilke tegn og faresignaler han skal være oppmerksom på.⁹⁶ Oppmerksomhetsplikten bør således også påvirke den utdanning og opplæring de ansatte får.

Ved å oppfylle oppmerksomhetsplikten etter første ledd, kan yrkesgruppene bli kjent med forhold som gjør at de må vurdere sin opplysningsplikt etter bestemmelsene nevnt i forrige punkt.⁹⁷

6.4 OPPLYSNINGSPLIKTENS INNHOLD

Ordlyden i bhl. § 22 andre ledd, oppl. § 15-3 andre ledd, prskol. § 7-4 andre ledd og hlspl. § 33 andre ledd er likelydende med bvl. § 6-4 andre ledd hva gjelder opplysningsplikten. Det er de samme opplysningene som omfattes av opplysningsplikten, altså opplysninger om *”mishandlet i hjemmet”, ”alvorlig omsorgssvikt”* eller *”vedvarende alvorlig atferdsvansker”*. Videre er det samme krav til sannsynlighet, *”grunn til å tro”* etter disse bestemmelsene som etter bvl. § 6-4 andre ledd, for at opplysningsplikten skal inntre. Spørsmålet her blir likevel om det har oppstått ulike fortolkninger av opplysningsplikten ved at man har tatt inn bestemmelsen også i de ulike særlovene i stedet for å ha inntatt en henvisning til bvl. § 6-4 i særlovene.

Som vi ser overfor tilsier ordlydene at fortolkningen av innholdet i opplysningsplikten etter disse særbestemmelsene og etter bvl. § 6-4 skal være den samme. Det er de samme opplysningene som omfattes, det er de samme vilkår som må være oppfylt før opplysningsplikten inntre og opplysningsplikten går foran taushetsplikten.

⁹⁵ Erdis og Bjerke 2009, s. 95.

⁹⁶ Børresen 1995, s. 167.

⁹⁷ Veileder Q-1162 B 2009, s. 17.

Uttalelser i forarbeidene trekker også i retning av at opplysningspliktens innhold er ment å skulle være den samme etter bvl. § 6-4 som etter særbestemmelsene.⁹⁸ Lovgiver mente at en slik generell regel om opplysningsplikt av eget tiltak skulle tas inn i barnevernloven samt at *”meldepliktregelen også bør inntas i de lovverk som gjelder for vedkommende institusjon.”* Videre sies det at *”departementet vil likevel presisere at opplysningsplikten for andre offentlige myndigheter gjelder generelt, selv om den ikke er inntatt i samtlige særlover som gjelder for offentlige ansatte.”*⁹⁹ Disse uttalelser tilsier at lovgiver mente at innholdet i særbestemmelsene om opplysningsplikt til barnevernet og bvl. § 6-4 skulle fortolkes likt. Dette støttes også av lovgivers begrunnelse for å la opplysningsplikten fremgå av særbestemmelsene. Begrunnelsen var at dette ville *”bidra til å gjøre bestemmelsen kjent for den enkelte tjenestemann og kan få betydning for regelens effektivitet”*.¹⁰⁰

Juridisk teori omkring opplysningsplikten etter bvl. § 6-4 og de aktuelle særlovene trekker også i retning av at opplysningspliktens innhold tolkes og forstås på samme måte. Litteratur som behandler juridiske problemstillinger for barnehageansatte, lærere og sykepleiere viser at det legges det samme innholdet i de opplysningene som omfattes av opplysningsplikten etter bhl. § 22 andre ledd, oppl. § 15-3 andre ledd og hlspl. § 33 andre ledd som etter bvl. § 6-4 andre ledd. Videre ser vi at det legges den samme forståelsen av kravet til sannsynlighet, *”grunn til å tro”* for at opplysningsplikten skal inntre etter disse bestemmelsene som etter bvl. § 6-4 andre ledd.¹⁰¹

Heller ikke de rundskriv og veiledere som er skrevet til blant annet helsepersonell, barnehageansatte og lærere tilsier at opplysningspliktens innhold skal fortolkes forskjellig om det er særbestemmelsene eller bvl. § 6-4 som anvendes.¹⁰²

Ordlyd, forarbeider, litteratur og veiledere tilsier alle at opplysningspliktens innhold etter særbestemmelsene og etter bvl. § 6-4 er den samme. Kan det likevel tenkes at for eksempel lærere, leger, tannleger, barnehageansatte har forskjellig forståelse av opplysningsplikten, og at opplysningsplikten i praksis blir forskjellig?

⁹⁸ Ot.ptp.nr.44 (1991-1992) s. 81-82.

⁹⁹ Ot.ptp.nr.44 (1991-1992) s. 81-82.

¹⁰⁰ Ot.ptp.nr.44 (1991-1992) s. 81.

¹⁰¹ Se blant annet: Olsen 1996 punkt 26.4.3, Erdis og Bjerke 2009 s. 94-97 og Andenæs og Olsen 2003 punkt 9.4.3.4.

¹⁰² Se blant annet: Rundskriv: saksnummer 04/2914, 2004, punkt 1.3.2, Veileder Q-1162 B, 2009, s 20. kap. 3.

Denne problemstillingen kan ikke besvares av meg med den metoden som her anvendes og innenfor rammene av en masteroppgave. Jeg ønsker imidlertid å peke på noen forhold som kanskje kan illustrere at ulike yrkesgrupper forstår og praktiserer opplysningsplikten ulikt.

Statistikk fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser at det kommer inn ulik grad av meldinger fra disse yrkesgruppene. I 2009 startet barnevernet 30135 undersøkelser. Av disse ble 4 prosent startet etter melding fra barnehager, 5 prosent etter melding fra lege/sykehus, nesten ca 6 prosent etter melding fra helsestasjon/skolehelsetjeneste og 13 prosent etter melding fra skolen.

At skolen har såpass høyere antall meldinger enn barnehagen og legen, kan tilsi at opplysningsplikten tolkes og praktiseres forskjellig av yrkesutøverne.

I et intervju med en daglig leder i en barnehage i Bergen uttales det at hun *”tror det er ganske høy terskel for å melde ifra. Man tenker at det er vanskelig å være helt sikker på at det faktisk er noe”*.¹⁰³ Vi ser at daglig leder her hever terskelen for opplysningsplikt ved at hun sier at det kreves sikker kunnskap jf. *”helt sikker på at det faktisk er noe”*. Ut fra artikkelen er det imidlertid vanskelig å si med sikkerhet om daglig leder faktisk har en gal fortolkning av opplysningsplikten eller om det er artikkelens forfatter som har tolket og gjengitt daglig leder feil. De få antall meldinger til barnevernet fra barnehager kan imidlertid tilsi at det er barnehageansatte som har en feil forståelse av opplysningsplikten og som har en feil forståelse av hvilken sannsynlighet som kreves før opplysningsplikten inntreffer. Dette kan tilsi at opplysningspliktens innhold blir forstått forskjellig av de yrkesgrupper som har denne plikten.

I en artikkel i Tidsskriftet Sykepleien omtales helsepersonells opplysningsplikt til barnevernet. Det fremgår av artikkelen at sykepleiere vegrer seg for å melde fra til barnevernet og at de heller vil *”hjelp enn angi”*. Videre sies det at for helsesøstre kan terskelen for å melde fra bli temmelig høy på grunn av at helsesøstre jobber mye alene og at de mangler støtte, kunnskap og mot.¹⁰⁴ Også her må det sies at det ut fra denne artikkelen ikke kan sies med sikkerhet at sykepleiere faktisk tolker opplysningsplikten for strengt eller om journalisten har feilsitert de han har intervjuet. Imidlertid sees også her indikasjoner på at helsepersonell hever terskelen for når opplysningsplikten inntreffer og mener det varierer hva som legges i vilkåret *”grunn til å tro”*.

¹⁰³ <http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/hordaland/1.7506019>.

¹⁰⁴ <http://www.sykepleien.no/ikbViewer/Content/272287/09sy13.pdf>. Side 24-27.

I en attestveileder fra Legeforeningen fremgår det at man mener opplysningsplikten til barnevernet er knyttet til et medisinsk skjønn. Det sies i denne veilederen at *”det er bare når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt at det foreligger opplysningsplikt, og den informasjon som gis må avgrenses til forhold man har observert i kraft av sin yrkesutøvelse og som ligger innenfor et rimelig medisinsk skjønn.”*¹⁰⁵

Ut fra denne formuleringen kan det se ut som at hvilke opplysninger som omfattes av opplysningsplikten og når tid den inntreffer, er gjort til en helsefaglig vurdering hvor en skal bruke ett medisinfaglig skjønn. Også dette kan tyde på at opplysningsplikten blir tolket og forstått forskjellig av de yrkesgrupper som har denne plikten.

Videre sies det i denne attestveilederen at *”Legen bør – uansett om opplysningsplikt er inntrådt eller ikke – tilstrebe dialog og samarbeid med barnets foreldre for å få klarhet i om de ønsker frivillige tjenester og bistand fra barneverntjenesten eller fra andre tjenester.”*¹⁰⁶

Denne uttalelsen kan trekke i retning av at selv om opplysningsplikten er inntrådt, skal det forsøkes samarbeid med foreldrene for å få de til selv å kontakte barnevernet. Dette er en feil forståelse av utøvelsen av opplysningsplikten. Når vilkårene for opplysningsplikt er oppfylt, skal opplysningene gis til barnevernet umiddelbart jf. punkt 5.5.1. Det skal ikke gjøres andre tiltak fra den med opplysningsplikt, heller ikke forsøk å få foreldrene til selv å kontakte barnevernet. Også denne uttalelsen tilsier at opplysningspliktens innhold blir forstått og utøvd forskjellig av de yrkesgrupper som har denne plikten.

Selv om det ikke var lovgivers mening at opplysningsplikten skulle få forskjellig innhold etter særlovene som etter bvl. § 6-4, kan statistikk og uttalelser fra de forskjellige yrkesgrupper tyde på at det har oppstått noe ulike fortolkninger og praksis av opplysningsplikten. Det kan få store konsekvenser for barna som trenger hjelp fra barnevernet at opplysningspliktens innhold blir forstått på forskjellige måter, særlig når opplysningsplikten blir forstått strengere enn den egentlig er.

¹⁰⁵ http://www.legeforeningen.no/asset/38898/1/38898_1.pdf. Punkt 4.2.

¹⁰⁶ http://www.legeforeningen.no/asset/38898/1/38898_1.pdf. Punkt 4.1.

7 VURDERINGER: FUNGERER OPPLYSNINGSPLIKTEN GODT NOK

7.1 INNLEDNING

Det er vanskelig å skulle si med sikkerhet om folks generelle opplysningsrett og om opplysningsplikten etter bvl. § 6-4 faktisk blir overholdt. Det finnes statistikk over antall meldinger som kommer inn til barnevernet og hvem de kommer fra. Det som er vanskelig og tilnærmet umulig å finne ut, er hvor mange som har grunn til å melde fra, men som ikke gjør det. Det vil si hvor mange som har opplysningsrett eller opplysningsplikt men som likevel ikke melder ifra. Det er også vanskelig å finne ut hvor mange barn i Norge som faktisk blir utsatt for misbruk eller omsorgsvikt i hjemmet. Denne typen overgrep mot barn skjer oftest i det private og uten at noen får vite om det. Noe som imidlertid er helt på det rene er at alle barn har rett til liv og krav på en forsvarlig omsorg, noe som blant annet kommer til uttrykk i BK art. 6. Alle barn har videre krav på beskyttelse mot vold og overgrep jf. BK art. 3 nr. 2, art. 19 nr. 1 og 34 nr. 1, samt bl. § 30 tredje ledd. Ut fra dette er det grunn til å se nærmere på om barnevernet får inn nok opplysninger til å ivareta barna.

I det følgende skal jeg se på i hvilken grad private og de med opplysningsplikt melder fra, og på årsakene til at de eventuelt ikke melder ifra. Til sist skal jeg drøfte mulige endringer av opplysningsretten og opplysningsplikten.

7.2 I HVILKEN GRAD MELDES DET FRA TIL BARNEVERNET

7.2.1 PRIVATE

Som nabo, venn, bestemor eller onkel omgås vi ofte barn. Dette gir vanlige folk en god mulighet til å oppdage barn som ikke har det bra og som trenger hjelp. Dette skulle tilsi at mange av meldingene som kommer inn til barnevernet, kommer fra vanlige folk.

Barnevernsstatistikk fra SSB viser imidlertid at privatpersoner sjelden melder fra. I følge barnevernstatistikk satte barnevernet i verk 30 135 undersøkelsessaker i 2009. Av disse ble bare 941 av sakene satt i gang etter melding fra annen familie enn mor og far, og bare 747 etter melding fra naboer.¹⁰⁷ Det må kunne sies at dette ikke er særlig høye tall. Statistikken viser altså at selv om naboer og øvrige familie, har en unik mulighet til å oppdage barn som ikke har det bra hjemme, melder disse sjeldent ifra. Dette kan føre til at barn som trenger hjelp fra barnevernet, ikke får det.

¹⁰⁷ Se statistikk fra SSB: <http://www.ssb.no/emner/03/03/barneverng/tab-2010-07-06-14.html>.

Vanlige folk har ingen taushetsplikt. Det stilles heller ingen krav til at private skal vurdere alvorlighetsgraden av omsorgssvikten før de kan melde fra. Disse tallene sammenholdt med potesialet vanlige folk har til å melde fra, tilsier at altfor få meldinger til barnevernet kommer fra naboer og øvrige familie. Dette selv om vanlige folk ikke har noen plikt til å melde fra til barnevernet.

7.2.2 DE MED OPPLYSNINGSPLIKT

De med opplysningsplikt etter bvl. § 6-4 og etter særbestemmelsene, er yrkesgrupper som har med barn å gjøre hver dag og som har gode forutsetninger for å fange opp barn som lever under skadelige forhold i hjemmet. Et interessant spørsmål er imidlertid hvor mange av meldingene til barnevernet, som faktisk kommer fra disse yrkesgruppene.

Av de 30135 undersøkelsene som ble startet i 2009, ble ca. 4 prosent startet etter melding fra barnehage, ca 13 prosent etter melding fra skole, ca 6 prosent etter melding fra helsestasjoner eller skolehelsetjenesten og ca 5 prosent etter melding fra lege eller sykehus.¹⁰⁸ Alle disse er yrkesgrupper med opplysningsplikt til barnevernet. Tallene kan i den sammenheng ikke sies å være særlig høye.¹⁰⁹ Til sammenligning kan det nevnes at barnevernet selv sto for ca 12 prosent av meldingene som førte til undersøkelsessak, mens barnevernsvakten sto for ca 6,5 prosent og politiet for ca 12 prosent. Dette er yrkesgrupper som til daglig ikke har mulighet til å observere barn, slik som for eksempel lærere eller barnehageansatte har. Bortsett fra skolen som ligger på omentrent samme prosentstørrelse som barnevernet, barnevernsvakten og politiet, ligger de andre yrkesgruppene langt bak når det gjelder antall meldinger til barnevernet.

Som sagt er det umulig å skulle si med sikkerhet om alle med opplysningsplikt faktisk overholder plikten. Statistikken sier kun noe om hvor mange som melder fra, ikke noe om hvor mange som burde, eller hadde grunn til å gjøre det.

Imidlertid må det kunne sies at ut fra antallet barn som trolig lever med vold, overgrep og omsorgssvik i Norge i dag, gir de lave prosenttallene på antall meldinger, grunn til å tro at det er noen som ikke overholder opplysningsplikten. Et eksakt antall barn som lever med vold, overgrep eller annen omsorgssvik, er umulig å gi. Ulike forhold tyder likevel på at dette dessverre er nokså mange.

¹⁰⁸ <http://www.ssb.no/emner/03/03/barneverng/tab-2010-07-06-14.html>.

¹⁰⁹ Bendiksen foretok en liknende gjennomgang i 2007. Også hun fant at antallet meldinger fra yrkesgrupper med opplysningsplikt ikke var særlig høyt. Se Bendiksen FAB nr. 3 2008 s. 193.

Det forholdsvis høye antall anmeldelser av vold og seksuelle overgrep mot barn, viser at det er mange barn som utsettes for vold eller overgrep. For eksempel viser politiets anmeldelsesstatistikk for 2010 over seksualforbrytelsene at antall saker der barn er involvert som offer, har økt kraftig. I 2010 var det 161 anmeldelser av seksuell omgang med barn under 10 år, en økning på 2,5 prosent fra 2006. Det var 337 anmeldelser av seksuell omgang med barn under 14 år i 2010, en øking på 8 prosent fra 2006. Når det gjelder seksuelle handling med barn under 16 år var det 463 anmeldelser i 2010. Dette utgjorde en økning på hele 56,9 prosent fra 2006. Antall anmeldelser for incest har variert de siste årene. I 2010 kom det inn 70 anmeldelser av incest. Her ser vi en nedgang på 18,6 prosent fra 2006.¹¹⁰

Som vist har antall anmeldelser av seksualforbrytelser der barn er involvert som offer økt kraftig. Det er imidlertid ikke bare økningene som er skremmende, men også de høye tallene i seg selv, da de viser at det er et betydelig antall barn som er utsatt for seksuelle overgrep.

Videre viser også barnevernstatistikk at det er mange barn som utsettes for vold, misbruk eller omsorgssvikt. Av de undersøkelser som ble startet i 2009, gjaldt 7424 omsorgssvikt eller mishandling og 16 774 gjaldt forholdene i hjemmet.¹¹¹ Videre viser statistikken at det i løpet av 2009 ble iverksatt barnevernstiltak for over 12700 nye barn. Hele 649 av disse tiltakene ble startet etter vold i hjemmet og 78 etter seksuelle overgrep eller incest.¹¹²

Også barnevernsstatistikken tilsier således at det er mange barn som lever med vold, overgrep og omsorgssvikt i hjemmet.

Antall meldinger til barnevernet fra barnehager, skoler, helsestasjoner og leger har økt de siste årene. I 2009 kom det inn 534 flere meldinger fra barnehager enn i 2006, antall meldinger fra skoler økte med 1521 fra 2006 til 2009 og antall meldinger fra leger/sykehus har økt med 218. Denne økningen kan tilsi at det har blitt mer bevissthet omkring opplysningsplikten.

Men de antatt høye tall over barn som lever med vold, overgrep eller omsorgssvikt skulle imidlertid tilsi at det kom inn mange flere meldinger til barnevernet, særlig fra de som har opplysningsplikt. De tall over antall meldinger som tidligere er lagt frem trekker i retning av at det må være noen som ikke overholder opplysningsplikten.

¹¹⁰ https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_1040.pdf. S. 18-19.

¹¹¹ <http://www.ssb.no/emner/03/03/barneverng/tab-2010-07-06-14.html>.

¹¹² <http://www.ssb.no/emner/03/03/barneverng/tab-2010-07-06-10.html>.

Diskusjoner og artikler i media den siste tiden trekker også i retning av at opplysningsplikten ikke blir overholdt.¹¹³

At noen ikke overholder opplysningsplikten støttes også at de store volds og overgrepssakene mot barn den siste tiden. Et eksempel er Christoffer saken. I etterkant av Christoffer saken felte Fylkeslegen i Vestfold 2. desember 2008 en klar dom over legene og sykepleierne som mottok Christoffer på sykehuset i Tønsberg 17. januar 2005: *”Helsetilsynet i Vestfold konkluderer med brudd på kravene til forsvarlig utredning i spesialisthelsetjenesten § 2-2 og til vurdering av kravet om meldeplikt i helsepersonelloven § 33”*.¹¹⁴ Fylkesmannen mente at også de ansatte ved skolen hvor Christoffer gikk, klart hadde brutt opplysningsplikten etter opplæringsloven. Det sies at *”Fylkesmannens konklusjon etter tilsynet er at flere av de ansatte ved Kodal skole ikke overholdt plikten de har, i medhold av opplæringsloven, til å melde til barneverntjenesten. Dette gjelder både rektor, kontaktlærer og assistent. Opplysningsplikten inntrådte med tydelighet 20. eller 21. januar 2005”*.¹¹⁵

Det er som sagt umulig å konkludere mht. om opplysningsplikten til barnevernet blir brutt. Imidlertid tyder mye på dette. Spørsmålet blir hvorfor og hvordan det kan endres?

7.3 ÅRSAKER TIL AT DET GIS FÅ MELDINGER TIL BARNEVERNET

7.3.1 PRIVATE

Det kommer svært få meldinger fra privatpersoner til barnevernet, og spørsmålet blir hva som kan være årsakene til dette. En årsak kan være at vanlige folk ikke har noen plikt. Dette kan gjøre at noen velger ikke å melde ifra. Når vanlige folk bare har en opplysningsrett, vil det avhenge av folks samvittighet og vilje om de faktisk velger å melde fra til barnevernet. Dette valget gjør nok at mange dessverre velger å tie.

Våre naboland som Sverige, Danmark og Island har en lovbestemt opplysningsplikt for vanlige folk til barnevernet. I Sverige oppfordres vanlige folk til å melde fra til sosialnemnden når de oppdager barn som har behov for hjelp jf. sosialtjenestelagen 14. kap. første paragraf.¹¹⁶ I Danmark pålegges vanlige folk ikke bare en oppfordring til å melde fra, men en plikt til å melde til kommunen dersom de ser barn som ikke blir tatt vare på eller utsettes for

¹¹³ Se blant annet: <http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/hordaland/1.7506019>.
<http://www.sykepleien.no/ikbViewer/Content/272287/09sy13.pdf> s 24-27.

¹¹⁴ Se Gangdal 2010, s. 190.

¹¹⁵ Gangdal Jon 2010, s. 192.

¹¹⁶ Socialtjänstlag (2001:453).

farer jf. lov sosial service kap. 27 § 154.¹¹⁷ I Island har også vanlige folk en opplysningsplikt jf. Child Protection Act artikkel 16.¹¹⁸

Når våre naboland har en slik lovfestet oppfordring eller plikt for vanlige folk til å melde ifra om barn som lever undre alvorlige forhold, kan det spørres om ikke vi i Norge også burde hatt det. Det kan også spørres om norske barn er godt nok beskyttet uten en slik generell meldeplikt, eller om våre nabolands barn er bedre beskyttet. Er dette tilfelle, bør en lovendring komme på plass så snart som mulig.

Spørsmålet om en generell opplysningsplikt for private er også diskutert i den juridiske teorien. Blant andre har Børresen og Bendiksen tatt til ordet for å få innført en generell meldeplikt i Norge. Børresen mener det norske barnevern svikter på dette punktet og at en generell meldeplikt for alle er prinsipielt viktig.¹¹⁹

Bendiksen kritiserer sosiallovutvalgets begrunnelse for ikke å innføre en generell meldeplikt, og mener en slik bestemmelse vil være med på å signalisere viktigheten av at barnevernet mottar meldinger, og kan gjøre det vanskeligere å gjemme seg bak tanken om at man ikke vil være sladrebank.¹²⁰ Videre viser hun til at når våre naboland har en slik lovfestet generell meldeplikt for alle, bør ikke barn i Norge ha et svakere vern.¹²¹

Imidlertid finnes det også juridisk litteratur som taler mot en generell opplysningsplikt, og som deler sosialrolleutvalgets begrunnelse. Gording Stang kritiserer Børresens ønske om en generell meldeplikt i Norge og mener en slik generell meldeplikt for alle borgere vil falle på sin egen urimelighet.¹²² Hun mener en slik ordning vil skape store kapasitetsproblemer i barnevernet på grunn av mange useriøse meldinger. Videre hevder hun at barn er godt nok beskyttet gjennom alminnelige nødrettsbetraktninger og oppegående menneskers samvittighet.

Til sist, men kanskje den største grunnen til at det gis få meldinger til barnevernet fra vanlige folk, er at vi ikke vil blande oss inn i andres privatliv. Hva andre driver med innenfor husets fire vegger er noe vi ikke vil trå for nært. Samtidig vil vi gjerne tenke og tro det beste om for eksempel naboen eller kompisen. Selv om vi får en mistanke om at noe er galt, har vi en

¹¹⁷ Lov om social service, jf. lovbekendtgørelse nr. 58 af 18. januar 2007.

¹¹⁸ Barnaverndarlög, 2002 nr. 80 (Child Protection Act).

¹¹⁹ Børresen 1995, s. 172-173.

¹²⁰ Se punkt 4.3 over og NOU 1985: 18 s. 281.

¹²¹ Bendiksen FAB nr. 3 2008 s. 189-190.

¹²² Stang 2002, s. 45.

tendens til ikke å tenke eller tro det verste. I tillegg er vi redde for å bli stemplet som sladrebank. Ingen vil være den som har sladret på noen til barnevernet, og være den som er skyld i at foreldre blir fratatt barna. Dette gjelder generelt for det norske folk og har med holdninger og innstillinger å gjøre.

Hvordan dette kan endres slik at flere vanlige folk melder ifra, kommer jeg tilbake til i punkt 7.4.2.

7.3.2 DE MED OPPLYSNINGSPLIKT

Trolig utsettes et stort antall barn for vold, overgrep eller omsorgssvikt, samtidig som relativt få meldinger om dette kommer til barnevernet fra de som jobber med barn hver dag.

Spørsmålet blir hvorfor det er slik?

Grunnen er trolig sammensatt. For det første kan det skyldes de rettslige reguleringene av opplysningsplikten. Det er vanskelige vurderinger som skal gjøres etter bvl. § 6-4 og etter særbestemmelsene.¹²³ Opplysningsplikten inntreffer når det er ”*grunn til å tro*” at et barn for eksempel blir mishandlet. Når har man egentlig ”*grunn til å tro*”? Det kreves ikke sannsynlighetsvekt, men det kreves mer enn en mistanke, det kreves en begrunnet mistanke jf. ovenfor. Det er vanskelig å vite når man har en nok begrunnet mistanke.

Videre er det kun opplysninger om at et barn blir ”*mishandlet i hjemmet*”, utsatt for ”*alvorlig omsorgssvikt*” eller har ”*vedvarende alvorlige atferdsvansker*” som omfattes av opplysningsplikten. Hva som ligger i disse begrepene sies ikke, annet enn at det gjøres en henvisning til bestemmelser i barnevernloven som inneholder kanskje enda vanskeligere vurderinger. Det kreves her kunnskap om hva som faller inn under disse begrepene og det kreves at man vet hva man skal se etter. I tillegg kreves det at man skal gjøre en vurdering av alvorligheten i situasjonen siden det bare er de alvorlige tilfellene av omsorgssvikt som omfattes av opplysningsplikten. Hva som er alvorlig omsorgssvikt og hva som ikke er det, er en svært vanskelig vurdering. Usikkerhet angående alvorlighetsgraden kan gjøre at noen vegrer seg fra å melde fra.

I tillegg til at bestemmelsene om opplysningsplikt til barnevernet inneholder vanskelige rettslige vurderinger, kan manglende opplæring og veiledning i opplysningsplikten være en sentral grunn til at det kommer forholdsvis få meldinger til barnevernet fra de med opplysningsplikt. Som Bendiksen hevder er det trolig under utdannelsen og også i arbeidslivet

¹²³ Likeledes hos Bendiksen FAB nr. 3 2008 s. 194.

mye større fokus på taushetsplikten enn på opplysningsplikten.¹²⁴ Mange av de som jobber i for eksempel barnehage, skolefritidsordning eller skolen er i tillegg ufaglærte. Disse har antagelig liten eller ingen opplæring i opplysningsplikten. Det som skjer når de starter i jobben er at de får beskjed om at de har taushetsplikt og de skriver under på taushetserklæring. Noen informasjon om at de har en opplysningsplikt til barnevernet som går foran taushetsplikten er det, meg bekjent, ingen rutine på å gi. Det finnes heller ikke en opplysningsplikterklæring. Manglende opplæring, kunnskap og rutiner for å gjøre opplysningsplikten kjent er nok også en grunn til at det gis forholdsvis få meldinger til barnevernet.

7.4 FORSLAG TIL ENDRINGER

7.4.1 INNLEDNING

Ovenfor har vi sett at det kommer få meldinger til barnevernet, både fra vanlige folk og fra de med opplysningsplikt, i forhold til hvor mange barn som antakelig lever med vold, overgrep og omsorgssvikt. Jeg har også drøftet hva som kan være årsakene til at noen vegrer for å melde ifra til barnevernet. Som nevnt tidligere i oppgaven er barnevernet avhengig av å få inn opplysninger om barn for at de skal kunne utøve sine oppgaver og hjelpe dem. Barnevernet er avhengige av at opplysningsplikten overholdes for at de skal kunne gi nødvendig hjelp og omsorg til rett tid jf. bvl. § 1-1. Mye tyder på at opplysningsplikten i praksis ikke fungerer optimalt. For at flest mulig av barna som har behov for hjelp, skal få hjelp av barnevernet må det sees på hvordan systemet kan endres slik at flest mulig melder fra og overholder opplysningsplikten. Jeg skal her drøfte hvilke endringer som kan gjøres for å få vanlige folk til å melde oftere ifra når de oppdager barn som ikke har det bra. Videre skal jeg foreslå endringer som kan bidra til at opplysningsplikten overholdes.

7.4.2 PRIVATE

For privatpersoner blir spørsmålet hvilke endringer som kan gjøres for å få flest mulig av disse til å melde ifra til barnevernet når de oppdager barn som ikke har det bra. Det viktigste tiltaket, mener jeg, er en lovfestet generell opplysningsplikt til barnevernet for vanlige folk. Dette mener jeg er en forutsetning hvis målet er å få flest mulig vanlige folk som ser barn som lever under alvorlige forhold, til å melde ifra. Dette er imidlertid ikke en ny tanke. Allerede i 1982 foreslo Barnemishandlingsutvalget en generell opplysningsplikt for privatpersoner.¹²⁵ I

¹²⁴ Bendiksen FAB nr. 3 2008 s. 194.

¹²⁵ NOU 1982:26 s. 150.

1994 tok Børresen til ordet for en generell opplysningsplikt for private i Norge,¹²⁶ og Bendiksen fulgte opp i 2008 og mente det var på høy tid at også Norge lovfester en slik plikt.¹²⁷

En bestemmelse om generell opplysningsplikt for vanlige folk til barnevernet vil bli vanskelig å håndheve og kan bli mest en papirbestemmelse. Likevel mener jeg en slik bestemmelse må komme, fordi en lovfestet pliktbestemmelse uansett vil ha en signaleffekt. En lovfestet pliktbestemmelse vil alltid skape oppmerksomhet og gjøre folk bevisst på viktigheten av å melde fra og på at det faktisk er en plikt. Den vil gjøre det vanskeligere for folk å skjule seg bak motforestillingene mot å blande seg inn i andres privatliv og ønsket om å beskytte seg selv fra sladrehankstemplet. Skal Norge følge den internasjonale samfunnsutviklingen, som går i retning av både økt oppmerksomhet på beskyttelse av barn, og i retning av en faktisk økende rettssikkerhet for barn, må en slik lovfestet generell opplysningsplikt komme. Norge, med de ressurser vi sitter på, bør være ett foregangsland når det gjelder beskyttelse av barn. Barn i Norge bør således ikke være dårligere beskyttet enn barna i våre naboland.

Når det gjelder utformingen av bestemmelsen, bør den være generell og ikke by på vanskelige vurderinger. Den bør ikke kreve en alvorlighetsvurdering, men gi en plikt til å melde fra til barnevernet dersom det oppdages barn som lever under uakseptable forhold i hjemmet.

Å skulle sette straffesanksjoner bak brudd på en slik bestemmelse vil være vanskelig. En lovfesting av en bestemmelse som er vanskelig å håndheve, krever andre tiltak for å skulle kunne gi den effekten vi ønsker. Det kreves at den gjøres kjent for alle, og at det settes i gang kampanjer for å gjøre folk oppmerksom på viktigheten av at det meldes ifra. Folk må få vite at barnevernet er avhengig av tips om barn som ikke har det bra, for at de skal kunne hjelpe. Videre må det jobbes med folks holdninger til å melde ifra til barnevernet. Sladrehankstemplet må brytes ned. Å melde ifra til barnevernet må bli et tegn på at det vises ansvar og omsorg for andre.

Til sist må noe gjøres med folks oppfatning og syn på barnevernet. Mange ser på og tror at barnevernet er en offentlig innstans som uten grunn og urettmessig henter barn med makt fremfor forsvarsløse foreldre. Dette gjør at mange vegrer seg for å melde ifra. Barnevernet må begynne og ”reklamere” for seg selv og synliggjøre hvordan de faktisk arbeider og

¹²⁶ Børresen 1995, s. 172-173.

¹²⁷ Bendiksen FAB nr. 3 2008 s. 189-190.

viktigheten av det arbeidet de gjør. Dette kan snu folks oppfatning av barnevernet og gjøre at folk i større grad tør å melde ifra.

Det er altså ikke bare lovendringer som må komme på plass, men det må jobbes med å gjøre plikten kjent samtidig som det må jobbes med folks holdninger og vilje til å melde fra til barnevernet.

7.4.3 OPPLYSNINGSPLIKTEN: DEN RETTSLIGE REGULERINGEN MÅ GJØRES ENKLERE

Det er et innviklet regelverk de med opplysningsplikt skal forholde seg til, og det er vanskelige vurderinger som skal gjøres. For å sikre at opplysningsplikten blir overholdt, må regelverket forenkles. Spørsmålet er hvordan.

For det første må henvisningene til inngrepshjemlene i barnevernloven fjernes eller erstattes på annen måte. Det er personer uten juridisk eller barnevernpedagogisk bakgrunn eller erfaring som skal vurdere om opplysningsplikten er oppfylt. Det kan da ikke kreves at disse skal vurdere om mishandlingen eller omsorgssvikten er så alvorlig at den gir grunnlag til for eksempel vedtak om medisinsk undersøkelse og behandling etter bvl. § 4-10 eller omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-12. Ser vi hen til for eksempel svensk rett, ser vi at opplysningsplikten her er både enklere formulert og noe videre formulert. Etter sosialtjenestelagen 14. kap. første paragraf, 2. ledd inntreer opplysningsplikten dersom *”de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd”*.¹²⁸ Svensk rett krever altså kun kjennskap om noe som kan innebære at sosialnemnden behøver å gripe inn, mens norsk rett krever at det gjøres en alvorlighetsvurdering og tas stilling til konkrete inngrepshjemler i barnevernloven. Det kan kanskje hentes noen tips til den rettslige reguleringen fra svensk barnevernrett.

For det andre mener jeg alvorlighetskriteriet hindrer en optimal meldefrekvens. Hva som er alvorlig nok er en svært vanskelig vurdering. En kartlegging av samarbeidet mellom barnehage og barnevernet i 2009 viste at nesten åtte av ti styrere i barnehager mente alvorlighetskriteriet gjorde det vanskeligere å melde fra.¹²⁹ Barnehagen kunne være bekymret for et barn, men mente at saken ikke var alvorlig nok. Dette viser at alvorlighetskriteriet og de vurderinger som her må gjøres byr på problemer og kan føre til at tilfellene som ligger i gråsonen mellom alvorlig og ikke alvorlig nok, ikke meldes.

¹²⁸ Socialtjänstlag (2001:453).

¹²⁹ Backe-Hansen, NOVA Notat 6/2009, tabell 12.

Videre mener jeg at alvorlighetskriteriet er lite i samsvar med barnevernets formål og hovedoppgaver etter bvl. § 1-1 som er å sikre barn hjelp og omsorg til rett tid og bidra til trygge oppvekstvilkår. At det da skal ventes til barnet faktisk blir mishandlet, eller til at omsorgssvikten har vart så lenge at barnets helse er i alvorlig fare, gir ikke barn hjelp til rett tid jf. bvl. § 1-1. Alvorlighetskriteriet er heller ikke i samsvar med bvl. § 3-1 som pålegger barnevernet å drive forebyggende arbeid. Etter bvl. § 3-1 andre ledd skal barnevernet søke å avdekke omsorgssvikt og lignende så tidlig som mulig for å kunne sette i verk tiltak på et tidlig tidspunkt, det er da nødvendig at barnevernet faktisk blir varslet før alvorlig skade er skjedd. Jeg mener da at plikten bør inntre når vedkommende blir oppmerksom på barn som har særlig behov for hjelp fra barnevernet.

7.4.4 OPPLYSNINGSPLIKTEN: BEDRE OPPLÆRING OG VEILEDNING

Samtidig med at den rettslige reguleringen av opplysningsplikten endres, må det også gjøres noe med opplæringen og veiledningen de med opplysningsplikt til barnevernet får.

Spørsmålet er hvordan opplæringen og veiledningen kan forbedres.

At manglende kompetanse og opplæring kan være en grunn til at det er vanskelig å melde ifra, viser NOVAS kartlegging av samarbeidet mellom barnehage og barnevern i 2009. På spørsmål om hva som kan gjøre terskelen lavere, svarte 94,7 prosent av styrerne at veiledning i konkrete saker fra en profesjonell som har kompetanse innen barnevern ville senke terskelen. 90,6 prosent svarte at bedre opplæring i å snakke med foreldre om vanskelige ting, ville senke terskelen. Videre svarte 89,8 prosent at bedre opplæring i å vurdere når barn viser tegn på å være utsatt for vold, overgrep eller omsorgssvik vil kunne senke terskelen for å melde fra og 82,8 prosent mente at klarere retningslinjer for når det er riktig å melde fra ville gjøre terskelen lavere.¹³⁰

Jeg tror ikke disse oppfatningene er særegen for styrere i barnehager. Jeg mener kartleggingen kan tas til inntekt for at alle med opplysningsplikt til barnevernet, må få bedre opplæring og mulighet til konkret veiledning.

Opplæringen må inneholde to særlige elementer. For det første må det sikres at det i utdannelsen av lærere, tannleger og alle andre med opplysningsplikt til barnevernet, gis en god opplæring i opplysningsplikten. Opplæringen må gi kunnskaper og forståelse av opplysningsplikten, vilkårene og når den inntre. Opplæringen må også gi kunnskaper og forståelse for at når vilkårene er oppfylt, foreligger det en plikt til å melde fra. Videre må det

¹³⁰ Backe-Hansen, NOVA Notat 6/2009, tabell 13.

fokuseres på å få frem viktigheten av at opplysningsplikten overholdes, for at barnevernet skal kunne utøve sine oppgaver og gi hjelp til barn som trenger det.

For det andre må det i utdanningen gis opplæring i å se tegn på mishandling av barn, omsorgssvikt og atferdsvansker. De som skal utøve opplysningsplikten er avhengig av å ha tilstrekkelige kunnskaper om mishandling, omsorgssvikt og atferdsvansker for å kunne avdekke disse og således kunne oppfylle plikten. I tillegg til at det gis opplæring i hva som er tegn på for eksempel mishandling, må det også gis opplæring i hvordan situasjonen skal håndteres og hvordan det skal snakkes med barnet og foreldrene.

De opplæringstiltak som her er nevnt gjelder under utdannelsen av de med opplysningsplikt. Det er imidlertid slik at både i barnehager og skoler er det flere av de ansatte som er ufaglærte og som således ikke har hatt noen form for opplæring i opplysningsplikten. For disse er det særlig viktig at det gis veiledning, kurs og informasjon om opplysningsplikten, når de begynner i jobben.

7.4.5 OPPLYSNINGSPLIKTEN I PRAKSIS

Oppfyllelse av opplysningsplikten avhenger av at det foreligger rutiner for hvordan plikten i praksis skal utøves. Spørsmålet som her kan stilles er hvilke praktiske endringer som kan gjøres for at opplysningsplikten skal fungerer optimalt.

For det første må hver enkelt institusjon ha klare rutiner for hvordan opplysningsplikten skal utøves. Disse rutineene må være kjent for alle ansatte med denne plikten. Videre bør det gis kursing og veiledning jevnlig for å holde kunnskapene ved like, og for å følge med i utviklingen. Nært samarbeid med barnevernet er også viktig, både generelt og når det gjelder enkelte barn. Barnevernet kan bidra med både generell veiledning og kunne hjelpe til med spørsmål angående enkelt barn.

For det andre mener jeg at på lik linje med at det undertegnes en taushetsplikterklæring når vedkommende begynner i jobben, kan det innføres en ”*opplysningsplikterklæring*” som undertegnes av vedkommende når han/hun begynner i en jobb som gir opplysningsplikt til barnevernet. En slik erklæring vil bidra til at plikten gjøres kjent og at den faktisk blir overholdt.

I tillegg til disse endringene av den praktiske utøvelsen av opplysningsplikten, må det gjøres noe med den straff eller reaksjon det gis når plikten brytes. Som nevnt tidligere finnes det få, om noen, eksempler på at brudd på opplysningsplikten har ført til straff eller andre reaksjoner

for vedkommende jf. punkt 5.5.5. Opplysningsplikten er en plikt, og et brudd på denne må føre til straff eller andre reaksjoner i samsvar med de aktuelle straffebestemmelsene. Videre må foreldelsesfristene etter disse bestemmelsene økes, slik at foreldelse ikke lenger er et hinder for straffeansvar.

7.4.6 AVSLUTTENDE REFLEKSJONER

Barnevernet er avhengig av opplysninger fra andre for å kunne hjelpe barn. Opplysningsrett og opplysningsplikt til barnevernet er altså et spørsmål om barns rettsikkerhet.

Opplysningsretten og opplysningsplikten til barnevernet mener jeg ikke fungerer godt nok i praksis. For å oppnå en best mulig rettsikkerhet for barn i Norge, må det innføres en generell opplysningsplikt til barnevernet for vanlige folk. I tillegg må det settes i verk tiltak for å sikre at den lovfestede opplysningsplikten som offentlige myndigheter og visse yrkesgrupper har, faktisk blir overholdt. Dette er de to viktigste grepene som må gjøres. I tillegg ønsker jeg å oppfordre til bedre samarbeid bygd på tillitt og respekt, mellom barnevernet og den med opplysningsrett eller opplysningsplikt.

Det gjenstår å se om den nye regelen om tilbakemelding til melder jf. bvl. § 6-7a, vil ha noen effekt på antall meldinger som kommer inn til barnevernet. Jeg har tro på at den i alle fall er et steg i riktig retning. Målet må uansett være som tittelen min illustrerer; vennligst forstyrr når barn ikke har det bra!¹³¹

¹³¹ "Vennligst forstyrr" var Redd Barnas kampanje mot vold og overgrep mot barn i Norge fra 2008 til våren 2010. Målet med kampanjen var å få voksne til å melde fra dersom de tror det er barn som utsettes for vold, mishandling eller overgrep. Se <http://vennligst-forstyrr.campaign.webscape.no/?nid=25>.

8 KILDER

LOVER

Norsk:

- Lov av 22. mai 1902 nr. 10 (Straffeloven)
- Lov av 8. april 1981 nr. 7 (Barnelova)
- Lov av 10. februar 1967 (Forvaltningsloven)
- Lov av 22. mai 1981 nr. 25 (straffeprosessloven)
- Lov av 13. august 1915 nr. 5 (domstolsloven)
- Lov av 17. juni 2005 nr. 64 (barnehageloven)
- Lov av 7. februar 1999 nr. 64 (helsepersonelloven)
- Lov av 4. juli 2003 nr. 84 (privatskoleloven)
- Lov av 17. juli 1998 nr. 61 (opplæringslova)
- Lov av 19. juni 1997 nr. 62 (familievernkontorloven)
- Lov av 4. juli 1991 nr. 47 (ekteskapsloven)

Svensk:

Socialtjänstlag (2001:453)

Dansk:

Lov om social service, jf. lovbekendtgørelse nr. 58 af 18. januar 2007

Islandsk:

Barnaverndarlög, 2002 nr. 80 (Child Protection Act)

FORARBEIDER

NOU 1985: 18

Prop. 116 L (2009-2010)

NOU 2009: 8

Ot.prp. nr. 44 (1991-1992)

NOU 2000:12

Ot.prp.nr.64 (2004-2005)

Ot.prp.nr. 69 (2008-2009)

Ot.prp.nr. 13 (1998-1999)

Inst.O. nr.80 (1991-1992)

St.meld. nr. 72 (1984-85)

NOU 1982:26

RETTSPRAKSIS

Høyesterett:

Lagmannsrett:

Tingrett:

RT-1989-1363

LA- 2008-179127

TNOST-2010-153052

LE-1998-496

RUNDSKRIV/VEILEDERE

Rundskriv: Q-24, mars 2005, barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten. Utgitt av Barne- og familiedepartementet.

Veileder: Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien. Utgitt av barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 16.06. 2005.

Veileder: Q-1085/2005: Strategi mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (2005-2009). Utgitt av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Veileder: Q-1162 B Til barnets beste – samarbeid mellom barnehagen og barnevernstjenesten, s. 18. Utgitt av Barne- og likestillingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet, 2009.

Rundskriv: Helsepersonells opplysningsplikt og opplysningsrett overfor sosialtjenesten og barnevernstjenesten, saksnummer 04/2914. Utgitt av Sosial- og helsedirektoratet 2004.

LITTERATUR

Bøker:

Andenæs, Johs: Alminnelig strafferett, 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, universitetsforlaget 2004.

Andenæs Kristian og Olsen Leif Oscar: Juss for sykepleiere, innføring i helserett, 3. utgave Universitetsforlaget 2003.

Bernt, Jan Fridthjof og Doublet, David R: Vitenskapsfilosofi for jurister: en innføring, Bergen 1998, Fagbokforlaget.

Boe, Erik: Innføring i juss, Juridisk tenkning og rettskildelære, Oslo 1996.

Bunkholdt Vigdis og Sandbæk Mona: Praktisk barnevernarbeid. Gyldendal Akademisk 2008 5. utgave.

Børresen, Pål B: Barnevern og familievern, Oslo 1995.

Dalberg-Larsen, Jørgen: Fem oppfattelser af retspolitik som retsvidenskabelig aktivitet i historisk og aktuell belysning, i Evald og Schaumburg-Müller (red.), Om retspolitik, København: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, 2002.

Eckhoff, Torstein: Rettskildelære 5. utgave ved Helgesen Jan E, Universitetsforlaget 2001.

Erdis, Mare og Bjerke, Ann-Karin: Juss for pedagoger. Fagbokforlaget 2009.

Gangdal Jon: Jeg tenker nok du skjønner det sjøl, historien om Christoffer. Kagge Forlag AS 2010.

Kjellehold, Alice: Barnevernets taushetsplikt og mulighet for samarbeid og kommunikasjon. Artikkel i: Barnevern og omsorgsovertakelse av Tjomsland, Steinar (red.). 2. utgave, kommuneforlaget 2003.

Kjønstad, Asbjørn: Taushetsplikt om barn. 3. utgave, kommuneforlaget 2009.

Nygaard, Nils: Rettsgrunnlag og standpunkt 2. utgave, Universitetsforlaget 2004.

Ofstad, Kari og Skar, Randi: Barnevernloven med kommentarer. Gyldendal Forlag 4. utgave 2004.

Olsen, Leif Oscar: Juss i barnehagen. Høyskoleforlaget 2. utgave 1996.

Torbjørnson, Kirsti: Barnehageloven med kommentarer. Karnovs kommenterte lovsamling, Oslo 1994.

Artikler:

Andersen, Njål Wang: Melde- og opplysningsplikt overfor barneverntjenesten, FAB 2008 nr. 1.

Bendiksen, Lena Renate L: Skal sladrebank selv ha bank? Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål (FAB) nr. 3 2008 s. 186.

Boe, Erik: Stortingsmelding og innstillinger til stortinget – vedtak, tilrådninger eller en mellomting? Tidsskrift for rettsvitenskap (TfR) 1984 s. 170.

Boe, Erik: Utvikling i lovers form og innhold – en utfordring for rettsvitenskapen. (TfR) 3/1987 s. 651.

Stang, Elisabeth Gording: Tilsvar til Pål Børresen: Om barns rett til hjelp fra barnevernet – noen kritiske refleksjoner. Norges barnevern 2002.

Søvig, Karl Harald: Barnets rettigheter på barnets premisser – utfordringer i møtet mellom FNs barnekonvensjon og norsk rett. En utredning gjort på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet. Det juridiske fakultets skriftserie, UiB nr. 115 2009 – (UJURS-2009-115).

Nettartikler:

http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/krim/unnlater-aa-melde-fra-om-overgrep-slipper-straaff-3404346.html?sms_ss=email&at_xt=4d490b475f9c92fa%2C0. (Henvisningen er sist sjekket: 29.04.2011).

<http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/hordaland/1.7506019>. (29.04.2011).

<http://www.aftenposten.no/amagasinet/article3035648.ece>. (29.04.2011).

<http://www.abcnyheter.no/norge/110124/svik-etter-svik-i-alvdal-saken>. (29.04.2011).

STATISTIKK

<http://www.ssb.no/emner/03/03/barneverng/tab-2010-07-06-14.html>. (29.04.2011)

<http://www.ssb.no/emner/03/03/barneverng/tab-2010-07-06-10.html>. (29.04.2011).

https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_1040.pdf. S. 18-19 (29.04.2011).

NETTSTEDER

<http://www.barnevernet.no/Om-barnevernet1/Ansvar1/Barnevernets-hovedoppgave/>. (29.04.2011).

ANNET

Brev Fylkesmannen i Oslo og Akershus 26.04.99. Referanse: 99/07942.

<http://www.sykepleien.no/ikbViewer/Content/272287/09sy13.pdf>. (29.04.2011).

http://www.legeforeningen.no/asset/38898/1/38898_1.pdf. (29.04.2011).

Backe-Hansen Elisabeth: Å sende en bekymringsmelding – eller la det være? En kartlegging av samarbeidet mellom barnehage og barnevern, NOVA Notat 6/2009.

<http://www.helsetilsynet.no/no/Tilsyn/Tilsynssaker/Advarsel-Sykepleier-Opplysningsplikt-Barnevern/>. (29.04.2011).

Antall ord: 17856.

